

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

URŠA GOLOB

VDOR V ZASEBNOST V PRIMERU TRAGEDIJ IN NESREČ

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO

1.	UVOD	1
2.	ZASEBNOST	3
2.1.	PRAVICA DO ZASEBNOSTI	4
2.1.1.	PRAVNO VARSTVO	7
2.1.2.	POMANJKLJIVOSTI PRAVNEGA VARSTVA	11
2.2.	ZASEBNOSTI – ETIČNI VIDIK	12
2.2.1.	POTTERJEV MODEL MORALNEGA PRESOJANJA	15
3.	KOLIZIJA MED PRAVICO DO ZASEBNOSTI IN SVOBODO OBVEŠČANJA	17
4.	KAKOVOSTNI IN TABLOIDNI ČASOPISI	19
4.1.	RAZLIKE MED TABLOIDNIMI IN KVALITETNIMI ČASOPISI	19
4.2.	POJAV SENZACIONALIZMA V SLOVENSKEM TISKU	21
4.3.	RAZLOGI ZA POJAV SENZACIONALIZMA PRI POROČANJU O NESREČAH V TABLOIDNIH IN KAKOVOSTNIH ČASOPISIH	23
5.	ANALIZA ČLANKOV	26
5.1.	POROČANJE O TRAGEDIJAH	26
5.1.2.	POTTERJEV MODEL MORALNEGA PRESOJANJA	30
5.1.3.	PISANJE HRVAŠKIH MEDIJEV IN PRIMERJAVA S SLOVENSKIMI	32
5.2.	DRUGI PRIMERI KRŠITEV V POROČANJU O TRAGEDIJAH	33
5.2.2.	GLAVNE OPAZKE PRI POROČANJU O TRAGEDIJAH	34
5.2.3.	SKLEP	35
5.3.	POROČANJE O NESREČAH	36
5.3.1.	GLAVNE OPAZKE PRI POROČANJU O NESREČAH	38
5.3.2.	SKLEP	39
6.	ZAKLJUČEK	41
6.1.	NASVETI LJUDEM, KI SE ZNAJDEJO V TAKI SITUACIJI	46
6.2.	NASVETI NOVINARJEM	47

PRILOGE

PRILOGA A

Členi slovenskih in mednarodnih dokumentov, ki opredeljujejo pravico do zasebnosti.

PRILOGA B

Časopisni članki iz Dela in Slovenskih novic o tragedijah in nesrečah.

1. UVOD

Kronika je šele na začetku 90-ih let postala redna rubrika slovenskih časopisov in za nekatere lahko trdimo, da se v večji meri prodajajo ravno zaradi obširnega poročanja o dogodkih v kroniki. Ko se ljudje sami ali njihovi najbližji znajdejo v nesreči ali tragediji, so največkrat v hudem šoku. Stisko, ki jo doživijo ti ljudje v danem trenutku, lahko mediji s svojim neetičnim poročanjem še povečajo. Ker me je zanimalo, če se neetično poročanje v primerih tragedij in nesreč pojavlja res v tako velikem številu, kot se zdi na prvi pogled, in zakaj se to dogaja, sem se odločila, da se v svojem diplomskem delu posvetim tej temi.

Na eni strani imamo torej medije, na drugi pa tiste, ki jim mediji nemalokrat kršijo pravico do zasebnosti. V svoji nalogi bom poskušala poiskati vzroke, zakaj ljudje dopuščajo in nenazadnje sodelujejo pri kršitvi svoje pravice do zasebnosti, hkrati pa tudi vzroke, zakaj naj bi mediji to počeli.

Pri raziskovanju vdora v zasebnost v primeru tragedij in nesreč se bom osredotočila na dva tiskana medija, na Delo in Slovenske novice. Za ta dva sem se odločila, ker Delo spada med kakovostne časopise, za katere velja, da v knjižnem jeziku poročajo o »resnih« temah, o politiki, gospodarstvu, socialni, in ima večji format od popularnega časopisa, Slovenske novice pa uvrščamo med popularni tisk, ki s svojim poročanjem apelira na čustva in kjer so fotografije glavno sredstvo reprezentacije, njihov namen pa je vzbuditev pozornosti in tako povečanje prodaje. Tako bi lahko raziskala kršitve pravice do zasebnosti s strani posameznega medija, pri tem pa ugotovila, ali med njima pri poročanju o tragedijah in nesrečah res obstajajo razlike. Za analizo primerov sem vzela enomesečno obdobje od 21. avgusta 2002 do 21. septembra 2002 in postavila tri hipoteze:

1. V Slovenskih novicah, kot tudi v Delu, se v obdobju enega meseca na področju poročanja o nesrečah in tragedijah pojavi vsaj en primer vdora v zasebnost.
2. Poročanje s področja nesreč in tragedij, pri katerem se ne spoštuje pravice do zasebnosti, se pojavi z namenom senzacionalizma in s tem posledično večje prodaje časopisa.
3. Do kršitev zasebnosti prihaja tudi zato ker ljudje niso večji ravnarja z mediji.

Diplomska naloga bo vsebovala 5 poglavij.

V drugem poglavju bom najprej opredelila področje zasebnosti, pravno in etično, nato pa podala temeljne pojme in definicije. Predstavila bom temeljne pravne in moralne norme, po katerih se bom ravnala pri analizi. Poleg tega pa bom v to poglavje vključila tudi Potterjev model moralnega razsojanja.

Tretje poglavje bo govorilo o koliziji med pravico do zasebnosti in svobodo obveščanja, ker se ti dve pravici pogosto znajdeti v nasprotju tudi pri poročanju o nesrečah in tragedijah. Pogosto je ravno izgovor, da ima javnost pravico vedeti, tisti, ki ga slišimo, ko mediji posežejo v zasebnost, tako z nepotrebnimi podatki kot s fotografijami.

V naslednjem, četrtem poglavju bom obravnavala razlike med kakovostnim in tabloidnim tiskom, pojav senzacionalizma ter nekaj razlogov, zaradi katerih se je senzacionalizem razširil tudi na področje kronike.

Peto poglavje pa bo namenjeno analizi primerov. Ker sem s svojo enomesečno analizo začela ravno v času, ko se je zgodila tragedija družine Rakić, bom na nekaj straneh podrobno analizirala poročanje o tej tragediji. Poročanje Slovenskih novic in Dela pa bom primerjala tudi s poročanjem nekaterih hrvaških časopisov. Poročanje o družini Rakić pa ni bil edini primer tragedije, kjer so mediji kršili pravico do zasebnosti, zato bo tej analizi sledilo še nekaj drugih primerov kršitev, na koncu pa bom obravnavala prispevke o nesrečah.

V sklepnem poglavju bom podala priporočila novinarjem, ki pišejo za kroniko, in priporočila ljudem, ki jih je zadela tragedija ali nesreča in se zaradi tega znajdejo v situaciji, ki ji niso kos. Ljudje, ki so posredno ali neposredno udeleženi v nesrečah in tragedijah, so v tej težki situaciji oblegani še s strani medijev, ki velikokrat izkoristijo njihovo ustrežljivost. Zdi se mi, da do veliko kršitev zasebnosti prihaja tudi zato, ker ljudje preprosto ne vedo, da lahko intervju odklonijo in da jim na zasebna vprašanja ni treba odgovarjati. Če bo moja naloga pomagala vsaj komu, da se bo izognil grobem vdoru v zasebnost s strani medijev, bo to zame zagotovo največji uspeh.

2. ZASEBNOST

Za zasebno področje štejemo dogajanje v družini in stanovanju (hiši). Osebe, ki nastopajo v javnem življenju, so manj varovane, če je poročanje namenjeno prikazu celovite osebnosti, zlasti njenih značajskih lastnosti. V teh primerih sodišče tehta med varovanjem zasebnosti in javnim interesom. Javnega interesa ni, če poročanje ni etično, zlasti če se nanaša na intimno sfero. Taki podatki se najpogosteje objavljajo pri komentiranju javnih izjav prizadetega, ko njegovo siceršnje ravnanje vse to negira (dvojna merila za osebno in tuje ravnanje, laž). Pri nekaterih političnih ravnanjih (volilni boj) so lahko nekateri podatki iz zasebnosti pomembni (alkoholizem, mamila, grdo ravnanje s svojci, kriminalna preteklost). V zasebno sfero štejemo zlasti notranje družinsko dogajanje – poroke, družinski spori, izvenzakonske zveze, nameni o razvezi, spori s potomci, bolezen ipd (Šinkovec v Zatler, 2000:27).

V primeru nesreč in tragedij se zasebnost nanaša na imena, družinsko življenje, fotografije iz družinskih albumov, na premoženje, skratka na stvari, ki se tičejo posameznikove družine. Zasebnost pa se v tem primeru povezuje tudi s pravico do duševne integritete in pravico do časti in dobrega imena.

Kaj vse lahko predstavlja zasebnost, pa je v štirih smereh teoretičnega razmišljanja razvil Glaeser:

1. Teorija o sferah človekovega ravnanja vidi v zasebnosti predvsem tajno področje v prostorskem smislu. Treba je ločevati prostor, kjer se človek zadržuje in uveljavlja zasebnost, od tistih prostorov, ki so dostopni javnosti, saj se kvalitativno razlikujejo in jih je treba ločevati. Po kriteriju prostora teorija loči tri sfere, in sicer javno, zasebno, tajno ali intimno sfero. Bistveno pri tem je ocenjevanje možnosti dostopa do informacij.
2. Teorija o vlogah ne obravnava zasebnosti z vidika zaprtosti prostora nasproti javnosti, temveč predvsem iz vidnosti osebe glede na njeno vlogo (kolegi, strankarski prijatelji, družinski člani, znanci) ter z vlogo povezano komunikacijo in udeležbo v informiranju. Odločilnega pomena je delitev informacij na različne komunikacijske partnerje, torej disfunkcionalno razširjanje informacij.
3. Teorija avtonomnega predstavljanja poudarja varstvo zasebnega, zlasti političnega odločanja. Poudarek je na samostojnem predstavljanju navzven, učinkovanju na okolje.

Človek sam odloča, katere informacije, nanašajoče se na zasebnost, bodo posredovane naprej in komu.

4. Komunikacijska teorija poudarja kot predmet zasebnosti nedotakljivost govorne komunikacije kot pomembnega pogoja človekove socializacije, razvoja osebnosti in s tem varstvo pred tujo, neželjeno udeležbo. Poudarek je na varovanju zaupnosti v komunikaciji s sobesedniki (Šinkovec, 1996:904).

2.1. PRAVICA DO ZASEBNOSTI

»Do konca 19. stoletja v Združenih državah niso poznali pravice do zasebnosti« (Day, 1991: 125) in ena izmed prvih definicij koncepta vdora v zasebnost se je tam izoblikovala šele konec 19. stoletja, in sicer, ko sta pravnika Samuel D. Warren in Louis D. Brandies iz Bostona objavila članek v *Harvard Law Review*, v katerem sta predlagala »legalno priznanje za pravico do zasebnosti« (prav tam).

V razvoju zaščite posameznika se je izoblikovala pravica do zasebnosti, pravica so osebnega življenja, ki vsakomur omogoča svoboden razvoj osebnosti in ga varuje pred nedopustnimi posegi v njegovo zasebno sfero. Ta pravica se najprej pojavi kot osebnostna pravica (Polajnar-Pavčnik, 1997:161).

Pravica do osebnega življenja je »pravica do skritosti osebnega življenja« (Finžgar, 1985:121). To pomeni, da posameznik ni dolžan razkriti stvari iz osebnega in družinskega življenja, kadar tega ne želi, in da se brez njegove privolitve dobljenih informacij ne sme objavljati. Pa si pogledjmo primer, ko posameznik, npr. družinski član žrtve, privoli v intervju. Si bo zaradi privolitve drznil ne odgovoriti na nekatera vprašanja? Sama dvomim v to. In če že ljudje, ki se nepričakovano znajdejo v središču pozornosti, niso vajeni dela z mediji, potem je prav, da vsaj mi, novinarji, poznamo in vemo, kdaj z določenimi vprašanji pregloboko vdiramo v zasebnost.

Pri nas sta osebnostne pravice, ki se varujejo s sredstvi in metodami civilnega prava, obravnavala že Finžgar in Sajovic. »Finžgar je poudarjal, da so osebnostne pravice tiste, ki pripadajo določeni osebi, od katere se ne morejo ločiti, ki so nepremoženjske in absolutne, ker učinkujejo proti vsakomur, so neponovljiv atribut njegove individualne in duhovne biti, ker so del njega, so z upravičencem tesno povezane /.../. Kot posamezne osebnostne pravice je akademik Finžgar navajal: pravico do življenja, zdravja, telesne integritete; do časti in dobrega

imena; do osebne identitete; do lastne podobe; do pisemske tajnosti; do glasu; do osebnega življenja in do duševne integritete« (Šinkovec, 1996:903, 904). Pravico do osebnega življenja lahko razumemo kot pravico do zasebnosti in dr. Polajnar-Pavčnik pravi (1994: 605), da je to pravica, ki vsakomur omogoča svoboden razvoj in ga varuje pred nedopustnimi posegi v njegovo zasebno življenje.

»Prof. Sajovic je dodal še posmrtno zavarovanje pokojnikove osebnosti, kjer gre za prenos določenih pokojnikovih interesov na njegove naslednike« (Šinkovec, 1996:904). Čeprav je ena izmed lastnosti osebnostnih pravic, da »ugasnejo s smrtjo« (Finžgar v Novak, 2000:108), se mnogi zavzemajo za to, da posamezniku tudi po smrti ostanejo določene osebnostne pravice. Kajti, kot pravi dr. Kovač, »ne smemo pozabiti, da je umrli nekoč bil človek« (Kovač, 2000).

Po mnenju posvetovalne skupščine Evropskega sveta je pravica do zasebnosti »pravica do lastnega življenja s čim manj vmešavanja. Vključuje zasebno, družinsko in domače življenje, fizično in moralno integriteto, čast in ugled, prepoved prikazovanja človeka v napačni luči, prepoved razkrivanja dejstev, ki niso pomembna in ki posameznika spravljajo v zadrego, prepoved objave zasebnih fotografij brez dovoljenja, varstvo pred razkrivanjem zaupno pridobljenih podatkov« (Polajnar-Pavčnik, 1994:607).

Skupne definicije torej ni. Definicija, ki jo je podala posvetovalna skupščina Evropskega sveta, se še najbolj približuje tisti zasebnosti, ki je največkrat kršena v primeru poročanja o tragedijah in nesrečah. Dodali ji bomo le posmrtno varstvo, kar v primeru tragedij in nesreč pomeni razkrivanje le tistih stvari iz zasebnosti, ki so potrebne za informiranost javnosti.

V pravni teoriji in tudi v odločbah sodišč ne najdemo splošne definicije zasebnosti in osebnostnih pravic. Pravniki so na Nordijski konferenci v Genfu (1967) opredelili pravico posameznika na tem področju z naslednjimi elementi: posegi v zasebno in družinsko življenje ter dogajanje v domu; posegi v telesno in duševno nedotakljivost ali moralno in duševno svobodo; posegi zoper čast in dobro ime; lažne izjave; odkrivanje neugodnih okoliščin iz zasebnega življenja; uporaba tujega imena, identitete in podobno; zasledovanje, opazovanje, prisluškovanje in sumničenje; posegi v izmenjavo sporočil; zloraba pisnih ali ustnih zasebnih sporočil; sporočanje informacij, ki so poklicna skrivnost (Polajnar-Pavčnik, 1994:607).

Ameriško pravo pozna štiri elemente vdora v zasebnost (Holsinger v Poler, 1997:172):

1. Nadlegovanje: Gre za vdor ali poseg v posameznikov mentalni ali fizični prostor brez

njegovega dovoljenja (na primer vstop v stanovanje brez povabila, snemanje s teleobjektivi, elektronsko prisluškovanje ipd.). Do te kršitve pride tudi v primeru, če novinar tako dobljenih informacij ne objavi. Resničnost informacije ni merilo.

2. Objava v zadrego spravljajočih zasebnih podatkov: Gre za objavo zasebnih informacij, za katere posameznik ni želel, da postanejo javne. Resnica ni absolutna obramba.
3. Objava informacij, ki osebo prikažejo v napačni luči: Gre za lažne ali popačene informacije, ki o osebi ustvarijo napačen vtis oziroma izkrivljajo posameznikovo osebnost. Obramba je resničnost navedenih dejstev.
4. Prisvojitve imena ali podobe osebe brez njenega dovoljenja: Gre za neavtorizirano uporabo imena ali podobe neke osebe v korist nekoga drugega, pogosto v komercialne namene. Kršitev se ne zgodi, če oseba v uporabo privoli.

Pravica do zasebnosti ima dve razsežnosti, pravno oziroma legalno, ki je obravnavana v številnih zakonih in konvencijah, ter etično, legitimno. »Ker je pravo precej neučinkovito pri zaščiti posameznikove zasebnosti,« (Husselbee v Poler, 1997:172) so se poleg pravnih razvile še etične norme, ali kot pravi Zatljerjeva (2000:51), zakonodaja zagotavlja legalnost novinarskega poročanja, vendar legalnost še zdaleč ne pomeni tudi legitimnosti oziroma etične ali moralne pravilnosti in upravičenosti nekega dejanja ali postopka.

Velikokrat se celo zgodi, da besedilo ali fotografija novinarskega prispevka pravno nista sporna, če pa pogledamo z etičnega vidika, vidimo, da se na tem področju dogajajo čedalje večje nepravilnosti. Smith (v Poler, 1997:173) se upravičeno sprašuje, kakšni vse so lahko vzroki, da ob družinskih tragedijah svojci žrtev ugodijo prošnjam novinarjev. Ali so preveč vpljudni, da bi potegnili črto? Ali pa morda menijo, da so zahteve novinarjev legitimne ali da gre celo za obveznost sodobne družine do sodobnih množičnih občil?

Obstaja pa še ena možnost, da ljudje preprosto niso večji ravnarja z mediji. Kaj je tisto, zaradi česar ljudje privolijo v intervju v taki situaciji, bom skušala ugotoviti s pregledom objavljenih prispevkov v Delu in Slovenskih novicah. In zakaj mediji to počnejo? Da bi potešili radovednost svojih bralcev, da bi zapolnili prostor, ali pa morda zato, da bi s takimi prispevki pridobili več bralcev, posledično s tem pa več oglaševalcev in več denarja?

2.1.1. PRAVNO VARSTVO

Pravico do zasebnosti opredeljujejo številni slovenski in mednarodni dokumenti. Odločila sem se, da njihove člene, ki se tičejo zasebnosti, zberem v prilogi A.

Pravico do zasebnosti v Sloveniji varuje Ustava RS¹ in je zapisana v 35. členu, ki zagotavlja nedotakljivost človekove celovitosti, posredno pa je določena tudi v drugih določbah (1992: 20). S tem je pravica do zasebnosti povzdignjena na raven temeljne pravice in je kot takšna lahko omejena le s pravicami drugih in v primerih, ko to dopušča ustava (Zatler, 2000:26).

Varstvo posamičnih elementov zasebnosti je utemeljeno še v osemnajstem poglavju kazenskega zakonika², kjer so opredeljena kazniva dejanja zoper čast in dobro ime (1994), ter v zakonu o varstvu osebnih podatkov³, kjer že 1. člen prepoveduje nezakonito in neupravičeno poseganje v zasebnost (Uradni list RS, št. 59/99).

V mednarodnih dokumentih zasledimo pravico do zasebnosti v Splošni deklaraciji človekovih pravic⁴, ki v 12. členu pravi, da ni dovoljeno nadlegovanje in vmešavanje v zasebno življenje (Varstvo človekovih pravic, 1998:434). Podobno v 17. členu zagotavlja Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah⁵ varstvo vsakomur pred vmešavanjem v zasebno življenje (Varstvo človekovih pravic, 1998:450). O pravici do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja govori tudi Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic⁶ v 8. členu (Varstvo človekovih pravic, 1998:475).

Pravico do zasebnosti ščitijo pravne in moralne norme. Razlike med pravnim varstvom in medijsko samoregulacijo temeljijo na »odnosu med naravo pravnih in moralnih norm ter načinom uveljavljanja teh norm« (Zatler, 2000:51). To pomeni, da se »razlika med naravo pravnih in moralnih norm kaže v tem, da morala posega tudi na področja, na katerih pravo še ni izoblikovano, ali sploh ne more poseči, ker gre za preveč subtilne in nepredvidljive in

---

¹ Uradni list RS, št. 33-1409/91-I z dne 28. decembra 1991.

² DZ je kazenski zakonik sprejel 29. 9. 1994, v veljavo pa je stopil 1. 1. 1995.

³ Zakon o varstvu osebnih podatkov je bil sprejet 8. 7. 1999 in je zapisan v Uradnem listu RS, št. 59/99.

⁴ Splošno deklaracijo človekovih pravic je Generalna skupščina OZN sprejela 20. decembra 1948 v Parizu. »Kljub temu /.../, da to ni pravno zavezujoč dokument, je ta deklaracija izjemnega pomena, saj je postala merilo uresničevanja človekovih pravic v posameznih delih sveta, pa tudi izhodiščni temelj za sprejemanje univerzalnih in regionalnih aktov o človekovih pravicah.« (Varstvo človekovih pravic, 1998:433)

⁵ Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah je sprejela Generalna skupščina OZN dne 16. decembra 1966, veljati pa je začel 23. marca 1976. Nekdanja Jugoslavija ga je ratificirala leta 1971. Uradni list SFRJ, št. 7-25/71 z dne 4. februarja 1971. Notifikacija nasledstva: Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 9-55/92 z dne 17. julija 1992. Ta konvencija je pravno zavezujoč dokument.

⁶ Evropsko konvencijo o človekovih pravicah je pripravil Evropski svet, podpisana je bila 4. novembra 1950 v Rimu, veljati pa je začela 3. septembra 1953. V Sloveniji je začela veljati 28. junija 1994 (Zakon o ratifikaciji Konvencije o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah; U.I. RS-Mednarodne pogodbe, št. 7-41/94 z dne 13. junija 1994 – Uradni list RS, št. 33/94)

neponovljive pojave,« ter da »pravo natančno določa, kaj je obvezno in kaj prepovedano /.../ in da razpolaga tudi z vsemi potrebnimi sredstvi (oz. močjo) za dejansko uveljavitev oz. uresničitev v zakonih zagrožene kazni (Zatler, 2000:51). Novinarsko častno razsodišče, ki deluje na podlagi kodeksa, pa v nasprotju z ustavnimi organi ne more kaznovati storilcev, saj nima nobenih pooblastil. Edino, kar lahko v primeru odkrite nepravilnosti stori, je, da kritizira in opozarja na nepravilnosti, napake ali pomanjkljivosti ter da pošlje svoje odločitve /.../ uredništvom različnih medijev v objavo /.../ (prav tam).

Človekova zasebnost, njegove osebnostne pravice, čast in dobro ime so dobrine, ki so lahko predmet kazenskoopravnega in civilnopravnega varstva, izbira oblike varstva pa je prepuščena prizadetemu (Zatler v Korošec, 2002:47). Zatlerjeva nadalje pravi, da se »vsak posameznik sam odloča, ali bo zahteval ugotavljanje kazenske odgovornosti avtorja oziroma odgovornega urednika, če avtor ni znan, ali se bo spustil v odškodninsko tožbo, se obrnil na novinarsko častno razsodišče, ki ugotavlja novinarjevo profesionalno odgovornost v skladu z novinarskim kodeksom etike, ali pa preprosto molčal in javno zapisano ali izrečeno besedo prepustil pozabi (Zatler v Korošec, 2002:47).

V primerih tožb, ko gre za kršenje človekove zasebnosti, nastopajo večinoma znane osebnosti, pri katerih je kršenje pogosto. Vendar pa iz teh tožb ne moremo sklepati, da je kršenje pravice do zasebnosti pri teh osebah bolj pogosto kot pri drugih ljudeh, saj ljudje, ki živijo v anonimnosti in jih doleti nesreča ali tragedija, največkrat sploh ne vedo, da imajo v primeru, ko jim je bila kršena pravica do zasebnosti, možnost, da se ta kršitev dokaže in da se kršitelja ustrezno kaznuje.

Slovenski mediji poznajo tudi tri načine medijske samoregulacije, to so Kodeks novinarjev Republike Slovenije, ombudsman ter častno razsodišče. Potekajo pa tudi razprave o ustanovitvi medijskega ombudsmana in tiskovnega sveta.

Moralne norme, ki jih opredeljuje kodeks, so za novinarstvo v primeru poročanja o tragedijah in nesrečah še kako pomembne, saj je »pravo preveč okorno, da bi lahko uredilo vsa raznovrstna stanja in kršitve« (Zatler, 2000:51). Mnogih kršitev, ki se v primeru nesreč in tragedij dogajajo, pa pravo sploh ne obravnava.

Novinarski kodeks⁷ obravnava pravico do zasebnosti in poročanje v primeru tragedij in nesreč v dvajsetem in dvaindvajsetem členu tretjega poglavja o splošnih in etičnih normah. Kodeks v teh dveh členih pravi, da mora novinar spoštovati pravico do zasebnosti in podatke o zasebnosti lahko razkrije le v primeru javnega interesa, nikakor pa ne z namenom senzacionalizma, ter da mora biti novinar pozoren pri zbiranju informacij pri tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija.

Erjavčeva (1998:29) v svoji knjigi piše, da kodeksi novinarske etike opredeljujejo standarde novinarskega delovanja in predstavljajo kriterije za novinarsko samokritiko in zunanjo kritiko. Kodeks novinarjev Slovenije tako predstavlja glavno smernico za novinarje, za tiste, ki se z mediji ukvarjajo, in za tiste, ki so predmet novinarskega dela. Kodeks ima zagovornike, so pa tudi ljudje, ki kodeksu nasprotujejo, ker menijo, da je to neka vrsta samocenzure.

Zagovorniki kodeksov trdijo, da so predpisane etične norme edini način, ki zagotavlja, da moralno presojanje ni prepuščeno individualnim sodbam novinarjev. Kritiki kodeksov pa jih razumejo kot omejitev, kot vrsto samocenzure, odmik od neodvisnosti in avtonomnosti, ki sta pogoja svobodnega tiska. Označujejo jih tudi kot preveč splošne, nenatančne in zato neuporabne (Erjavec, 1998:29). Sama bi se postavila na stran zagovornikov, saj menim, da bi brez Kodeksa novinarjev Slovenije pri nas bili priča le še več in bolj grobim kršitvam.

Poleg novinarskega kodeksa obstaja še novinarsko častno razsodišče. Njegova naloga je uveljavljanje etičnih načel, predvsem na podlagi novinarskega kodeksa. Častno razsodišče obravnava pritožbe prizadetih zaradi napačnega delovanja medijev in sporoča javnosti svoje rzsodbe in odločitve, pri čemer pa gre zgolj za opomine, s katerimi naj se novinarji zavejo svojih napak, ki lahko grobo posegajo v družbeno moralo in etiko. Varstvo pri častnem rzsodišču lahko uveljavlja vsakdo, ki mu je z ravnanjem novinarja oz. medijske hiše kršena njegova pravica. Nezapisan pogoj za to pa je, da o zadevi ne poteka že sodni postopek in da prizadeti ne bo kasneje uveljavljal še sodnega varstva pred sodiščem (Zatler, 2000:50). V zadnjem času prevladuje ideja o krepitvi vpliva, ki naj ga ima v javnosti častno rzsodišče kot organ, ki razsoja o etičnosti javne in časnikarske besede in naj bi nadomestil tisto temeljno pomanjkljivost pravne varnosti, namreč zagotovila naj bi posamezniku varstvo tistih vrednot, ki jih pravo ne more zagotoviti ali pa to zagotavljanje ni učinkovito (Zatler, 2000:52).

---

⁷ Novinarski kodeks je bil sprejet 10. oktobra 2002 v Izoli

»Tiskovni svet varuje svobodo govora in tiska ter štiti medijske institucije pred vselej navzočimi neposrednimi ali posrednim vplivi vlade« (Laban, 2001:32). Ljudje, ki se pritožijo na tiskovni svet, ne pričakujejo denarnega povračila, ampak moralno zadoščenje in opravičilo.

Za varovanje človekovih pravic in svoboščin je z ustavo (159. člen) uveden poseben organ – varuh človekovih pravic in svoboščin (ombudsman). Gre za organ izvensodnega in neformalnega varstva pravic posameznikov, ki ni vezan na toge pravne postopke. (Zatler, 2000:50). Ombudsman ne more kaznovati storilcev in »nima nobenih pooblastil za spremembo ali odpravo upravnih aktov«, lahko pa »kritizira in opozarja na nepravilnosti, napake in pomanjkljivosti (Zatler, 2000:50). Slovenski varuh Matjaž Hanžek je na srečanju vodilnih članov evropskega dela Mednarodnega združenja ombudsmenov (IOI) v začetku decembra povedal, da se delovanje varuha in medijev prepleta, saj obe strani nastopata v vlogi nadzornika družbenega dogajanja in delovanja oblasti in si obe prizadevata zaščititi posameznika. /.../ Nevarnost prevelike povezave med varuhom in mediji Hanžek vidi v tem, da so nekateri mediji tudi kršilci človekovih pravic, »predvsem pri razširjanju sovražnega govora, nestrpnosti, diskriminacije ali kršenja osebne integritete, prevelikem vpletanju v posameznikovo zasebnost z objavljanjem zasebnih življenjskih zgodb ali izdajanjem osebnih podatkov« (STA v Nedelu, 2002:4).

Da bi ljudje vedeli, da njihovo zasebnost ščitijo tako pravne kot moralne norme in da bi znali »poiskati svojo pravico«, je prav, da jih poznamo vsi. Mislim, da bi bila poleg medijske vzgoje mladih v šolah potrebna tudi medijska vzgoja odraslih. Možnosti je več, seminarji, predavanja, poljudne knjige, delavnice za odrasle. Na tak način bi tudi odrasli lahko pridobili nekaj medijskega znanja, ki bi ga lahko uporabili v primeru, ki bi od njih zahteval posredovanje informacij medijem.

Povedali smo že, da pravo pri kršenju zasebnosti včasih ne deluje. O tem, kakšni so ti primeri, pa bo govorilo naslednje poglavje.

2.1.2. POMANJKLJIVOSTI PRAVNEGA VARSTVA

Belsey in Chadwickova ugotavljata, da obstaja veliko načinov neetičnega ravnanja, s katerimi ne kršimo zakona. Čeprav je zakonu zadoščeno, ostajajo odprta pomembna etična vprašanja,

zlasti glede nespodobnosti, uničenja človekovega dostojanstva, zasebnosti, zaupnosti, prevare, spolnega razlikovanja (Belsey in Chadwick v Poler, 1997: 215, 216).

Pravo določa, da množična občila ne kršijo pravice do zasebnosti: 1. ko se je oseba z udeležbo v javnem dogodku prostovoljno ali neprostovoljno odrekla zasebnosti in 2. ko obstaja javni interes, ki ima v določenem primeru prednost pred zasebnostjo (Day v Poler, 1996:172). In kaj to pomeni v primeru tragedij in nesreč? Menim, da je človek, ki je bil udeležen v nesreči, čeprav se je ta zgodila npr. v času demonstracij, upravičen do varstva zasebnosti. In kje je v tem primeru meja javnega interesa? Prav bi bilo, če bi izvedeli, kaj se je zgodilo na demonstracijah in ne, komu se je to zgodilo. Šoštar⁸, urednik kronike Dela, pa se v tem ni strinjal z mano. Dejal je, da so imena za časnik še kako pomembna, saj se nesreče dogajajo vsak dan in kar je pri njih novega, so udeleženci. Če bi bile novice v kroniki zapisane brez imen, kronike ne bi nihče več bral. Njegovo mnenje je, da imamo v Sloveniji glede varstva človekove zasebnosti kar dobro poskrbljeno z zakoni.

Podobno opredelitev kot Day navaja tudi Hausman (v Poler, 1996:172): 1. novinar lahko objavi zasebno informacijo, ko ima prostovoljno privolitev osebe, kot soglasje pa lahko do določene mere upošteva tudi njeno pojavljanje na javnem mestu, in 2. zasebnost ni kršena, ko so osebe prostovoljno ali neprostovoljno vključene v javne dogodke, kot je na primer sodelovanje na javnem protestu.

Torej so informacije, ki jih novinarji pridobijo pri družini žrtve ali ponesrečenca, lahko objavljene, četudi gre za zasebne informacije. Tako pravi pravo. Novinarji se tega dobro zavedajo, to velja predvsem za novinarje Slovenskih novic, ki se ponavadi »znajdejo«, obiščejo starše in prijatelje žrtve ali ponesrečenca in tako s »pooblastilom« dobijo podatke iz prve roke. Toda to je v primeru tragedij in nesreč etično sporno.

2. 2. ZASEBNOST – ETIČNI VIDIK

Do sedaj smo govorili o zasebnosti s pravnega vidika, to je zasebnost, ki je opredeljena v ustavi, posameznih zakonih in v mednarodnih dokumentih. Izkazalo se je, da so pravne norme za primere, ki jih bom obravnavala, toge. Etični vidik pa ni opredeljen le s kodeksom

---

⁸ Pogovor z Urošem Šoštarjem je potekal 2. aprila 2003 v Ljubljani.

novinarjev, ampak tudi z odgovornostjo vsakega posameznika. »Pojem odgovornosti bomo, tako kot Merrill, uporabljali kot sinonim za pojem etičnosti: ko govorimo o odgovornem novinarstvu, mislimo na etično novinarstvo« (v Poler, 1997:71). Polerjeva (1997:72) pravi, da so temelj novinarskega sporočanja /.../ »odnosi do ljudi, človek - kot oseba - pa predstavlja najvišje dobro, h kateremu je usmerjena etična naravnost novinarstva.« Belsey in Chadwickova prav tako ugotavljata, da je etika »neločljiva od novinarstva«, kar utemeljujeta z dejstvom, da velik del novinarske prakse lahko opišemo in analiziramo s koncepti, ki so po svojem bistvu etični: svoboda, objektivnost, resnica, poštenost, zasebnost (Belsey in Chadwick v Poler, 1997:72).

Moralna varnost naj bi posamezniku zagotovila varstvo tistih vrednot, ki jih država na področju prava ne more zagotoviti ali pa je zagotavljanje neučinkovito, pa tudi varovanje in spoštovanje tistih pravic in lastnosti človeka, ki jih pravo neposredno ne varuje (Ivanjko v Poler, 1997 :90,91) :

- pravico do duševnega miru,
- pravico do življenja brez strahu pred posegi drugih v človekovo notranje življenje,
- občutek, da bo naše človeško dostojanstvo vedno spoštovano,
- da nas drugi sprejemajo kot sebi enake,
- da nas nihče ne bo izkoristil za doseganje svojih ciljev in podobno.

Erjavčeva (1998:27) pravi, da »brez etičnega novinarstva ni kakovostnega novinarstva«. In ni kakovostnega novinarstva, če to grobo posega v zasebnost, posebej še v situacijah, ki so za človeka posebna preizkušnja, npr. nesreče in tragedije. In v takih primerih, ko se ob že velikem trpljenju posameznika v medijih pojavijo še podatki iz zasebnosti, je treba tako te objavljati skrajno previdno oziroma se jim izogniti.

In zakaj imajo podatki iz zasebnosti tako visoko vrednost?

1. Zmožnost ohraniti zaupnost osebnih informacij je lastnost avtonomnega posameznika. Drugi ljudje nimajo pravic, da bi o njem vedeli vse. Če se to načelo prelomi, posameznik izgubi nadzor nad svojim zasebnim življenjem, kar spodkoplje njegov občutek avtonomije.
2. Zasebnost avtonomnega posameznika varuje pred zaničevanjem in posmehom drugih ljudi. Ponekod še vedno obstaja nestrpnost do nekaterih tragedij, življenjskih stilov in neobičajnih oblik vedenja, nihče pa ne želi biti osramočen. Mnogi alkoholiki,

homoseksualci in bolniki z aidsom dobro vedo, kako tvegano je izpostaviti svojo zasebnost očem javnosti.

3. Zasebnost proizvaja mehanizem, s katerim posameznik lahko nadzira svoj ugled. Več kot drugi vedo o njem, manjša je njegova moč nadzora lastne usode.
4. Zasebnost je dragocena, ker posamezniku omogoča vzpostaviti razdaljo do drugih in regulirati stopnjo njegove socialne interakcije (Day v Poler, 1996:170).

Etika zasebnosti v novinarskem sporočanju je povezana s tremi vrednotami (Day v Poler, 1996:180):

1. Spoštovanje osebe kot cilja na sebi: Avtonomen posameznik je upravičen do dostojanstva, ki ga ne smejo ogroziti slogani kot »ljudje imajo pravico vedeti«. Če je poseg v zasebnost neizogiben, je novinarjev cilj »zmanjšanje škode«.
2. Družbena koristnost: Novinar mora ugotoviti, ali je zasebna informacija bistvena, da bo javnost razumela sporočilo. To načelo kot opravičilo za vdor v zasebnost izloča senzacionalizem, morbidno radovednost, posmeh in voajerizem.
3. Pravičnost: Novinar mora presoditi, koliko zasebnosti si neka oseba v določenih okoliščinah resnično zasluži. Javni uslužbenci, ki so obtoženi, da kršijo prisego javnosti, naj bi si v večini okoliščin zaslužili manj zasebnosti kot na primer žrtve tragedij.

Spoštovanje zasebnosti in pravice do duševne integritete je v slovenskem tisku pri poročanju o prometnih nesrečah in tragedijah pogosto kršeno, tako z besedo kot s fotografijo. Sama sem se najprej vprašala po razlogu. Mnogi, med njimi je tudi urednik kronike Dela Šoštarič, to ravnanje opravičujejo z »vzgojno funkcijo (češ ko bodo ljudje videli smrtne žrtve resničnih prometnih nesreč s slovenskih cest, bodo postali bolj previdni vozniki)« (Poler, 1996:198). Šoštarič pravi, da ko zagledaš hudo razdejanje, na primer nesrečo, te malo šokira. S tem se strinjam, vendar je prav, da v tem primeru pomislimo tudi na svojce in prijatelje, ki gledajo te krvave fotografije. Če bi objavo podatkov o nesreči lahko opravičevala vzgojna funkcija, kakšen je potem namen opisovanja najbolj kočljivih trenutkov tragedije? Potešiti bralčevo radovednost?

Četudi bi sklepanje o vzgojni funkciji držalo, pravi Polerjeva (1996:198), (kar pa ni dokazano), mu nasprotujemo, ker posamezno osebo uporablja kot sredstvo (za dobro skupnosti). Ta skrajni

utilitaristični pristop je z vidika etike, ki temelji na spoštovanju dostojanstva človekove osebe, nedopusten. Tudi umrli človek ohranja pravico do spoštovanja njegove integritete. Povedano drugače, oseba ostane oseba tudi po smrti. Ko novinar poroča o nesrečah in drugih posebej občutljivih področjih, ki se dotikajo človekove zasebnosti, naj se »identificira z žrtvijo in si reče, kaj pa, če bi se to zgodilo meni, če bi bil jaz v takem položaju« (Zupančič v Poler, 1996:198).

Goodwin in Smith (1990:10) sta opozorila, da gre predvsem za novinarjev pristop. Pravita, da so mnoge informacije, ki jih lahko preberemo v časopisu, potrebne, da ljudje dobijo informacije, zakaj je prišlo do tragedije. Brian Healey pa pravi, da novinarji žalujoče »sprašujejo najbolj butasta vprašanja« (prav tam). Ta vsekakor niso potrebna za informiranost ljudi. Zato je pomembno, da se novinar zaveda osnovnega namena, ki je informiranost. Novinar, ki hoče zadostiti le informiranosti, ne bo težil k vprašanjem, ki bodo služila senzacionalizmu, kot na primer o počutju žalujočega, o tem, kdaj in kaj je žrtev nazadnje povedala itd. Škode, ki je storjena s takimi informacijami, se ne da popraviti.

Strentz (1989:164) je o novinarskem poročanju o občutljivih temah poudaril: »Novinarji ne morejo rešiti sveta, ne zmanjšati bolečine matere in očeta, ki jima je v prometni nesreči umrl sin. Lahko pa so novinarji pri poročanju točni, razumljivi, obveščeni in občutljivi. In ko poročajo o tistih, ki se znajdejo v središču medijskega zanimanja, so novinarji lahko objektivni – ne objektivni v smislu neodvisnosti in nepristranskosti, ampak objektivni v smislu /.../ spoštovanja.« Zavedati se moramo, da je »vsak človek oseba in gol, ranljiv; vsak nam razkriva pogled obličja nemočnega, ki se ne more braniti in ki ga lahko uničijo meč, pero ali kamera, lahko pa ga tudi zaščitijo« (Kovač v Poler, 1997:7). Koširjeva (1996:166) pravi, da so »odnosi med ljudmi temelj novinarskega delovanja, zato se v relaciji do tega temelja razkriva osnovna etična naravnost novinarskega poklica. Ključ za razumevanje novinarske etike se torej nahaja na istem mestu, kot ga poudarjajo drugi poklici dela z ljudmi – v odgovornosti.

Spoštovanje človekove zasebnosti je povezano s pravico do duševne integritete, kjer gre za »varstvo človekovih čustev, kot so žalost, strah, jeza« (Čeferin v Poler, 1997:194). Novinarji posegajo v duševno integriteto ljudi, ko na primer snemajo žalujoče ali jim postavljajo vprašanja o tragičnem dogodku, ki so ga doživeli. Ob tem gre za poseg v duševno integriteto tako predmetov novinarskega upovedovanja (ljudi, o katerih poročajo) kot tudi njihovih svojcev in drugih naslovnikov množičnih občil. Kršitev te pravice se zgodi ne le takrat, ko novinarji

poročajo o že zgodenih duševnih bolečinah (na primer žalosti svojcev ob tragedijah, nesrečah ...), ampak lahko s svojim poročanjem duševne bolečine tudi (dodatno) povzročijo: pri ljudeh, ki so predmet zgodbe, njihovih svojcih, prijateljih ... Primeri tako v tujem kot tudi slovenskem tisku so številni (Poler, 1997:194).

Četudi bi uvedli najstrožje pravne omejitve, bi novinarstvo še vedno potrebovalo etiko (Poler 1996:215). Etika je bistvena, saj obstaja veliko načinov neetičnega ravnanja, s katerimi ne kršimo zakona (Belsey In Chadwick v Poler, 1996:215). Če npr. novinar dobi privolitev svojca žrtve o tem, da ga sme spraševati o žrtvinih osebnih stvareh in objavi fotografije, s tem ne krši zakona, vendar je njegovo ravnanje neetično. Da se bomo ob objavi prispevkov in fotografij znali pravilno odločiti, je prav, da nekaj vrstic namenimo tudi modelu moralnega presojanja.

2.2.1. POTTERJEV MODEL MORALNEGA PRESOJANJA

Moralno presojanje je »sistematičen pristop k etičnemu odločanju /.../, strukturiran proces, intelektualna obramba naših etičnih sodb pred kritiko drugih« (Day v Poler, 1997:221). Z modelom moralnega presojanja bomo lahko natančno analizirali vsak prispevek, o njem kritično razmišljali in ugotovili, kje so kršene etične norme in katero načelo bi morali uporabiti, da jih ne bi kršili.

V etiki poznamo dva modela moralnega presojanja, Dayevega in Potterjevega. Sama bom uporabila Potterjev model, ki mi je že služil pri ugotavljanju kršitev pri seminarski nalogi z naslovom Etični vidik fotografije, tv posnetka in fotomontaže pri predmetu Novinarska etika.

- a) Opredelitev situacije: Tukaj natančno opredelimo situacijo. Če se je zgodila prometna nesreča, nas bo zanimalo, kdaj se je zgodila, kje, koliko je ranjenih, mrtvih.
- b) Vrednote: Tiste vrednote, ki bodo za odločanje pomembne. Pri nas bo to vedno pravica do zasebnosti, ki pa se ji bodo najverjetneje pridružile še druge, npr. posebej zaščiteni mladostniki.
- c) Načela: Poznamo štiri načela presojanja; in sicer zlato sredino, deontološki pristop (oseba ni nikoli sredstvo za doseg nekega cilja), teleološki pristop (etično pravilna odločitev je tista, ki proizvede najboljše posledice za največ

ljudi), Rawlsova tančica nevednosti (objava podrobnosti za obveščnost ljudi, vendar nič več).

- d) Lojalnost: Komu moramo biti lojalni.
- e) Odločitev: Kakšna odločitev je bila sprejeta v prispevku, po vseh pretehtanih možnostih.

In kakšni so vzroki, da se kljub temu, da so nekateri pridobljeni podatki in fotografije etično sporne, vseeno odločimo za tiste, ki so sporne in ne za tiste, ki niso? Tej temi se bomo posvetili v četrtem poglavju. Sama predvidevam, da je vzrok tržne narave, tako se glasi tudi moja hipoteza. Predvidevam, da se v Slovenskih novicah in Delu vsaj enkrat na mesec pojavi zgodba z grobim vdorom v zasebnost, njen namen pa je izključno senzacionalizem in posledično večja prodaja. Kar pomeni, da so izdaje, ki vsebujejo take zgodbe in krvave slike, bolje prodajane. In ker je konkurenca na trgu čedalje hujša, se moja druga hipoteza glasi, da se tega poslužujejo ne le tabloidi, ampak tudi t.i. resni časopisi, npr. Delo. Ker mnogi takšno poročanje zagovarjajo s pravico javnosti do obveščnosti, bi rada nekaj vrstic v moji nalogi posvetila tudi tej temi.

3. KOLIZIJA MED PRAVICO DO ZASEBNOSTI IN SVOBODO OBVEŠČANJA

Pravica do zasebnosti in svoboda obveščanja se kaj hitro lahko znajdetata v položaju, ko je ena v nasprotju z drugo. V demokratični družbi pa sta obe izjemnega pomena in prav zato je potrebno najti pravo ravnotežje med njima. »Zasebnost se konča, kjer posameznik pride v stik z javnostjo ali z drugim posameznikom. Pri tem pride do kolizije pravic, zato teorija poudarja, da je pri odločanju treba izhajati iz načela tehtanja interesov, načela sorazmernosti med posegom in ciljem in načela prepovedi prekomernih posegov v pravico« (Polajnar-Pavčnik, 1994:607).

Ustava RS svobodo izražanja podpira v 39. členu, ki se glasi: »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno zbira, sprejema in širi vesti in mnenja. Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon« (1992:21).

V ustavno pravico do svobode izražanja je vključena 'pravica do obveščanja', ki obsega pravico 'obveščati' in pravico 'biti obveščen'. Obveščanje vsebuje:

1. pravico do svobode obveščanja, do neodvisnosti in avtonomije obveščevalca,
2. hkrati pa tudi njegove dolžnosti (obvestilo mora biti resnično, ne sme neupravičeno posegati v zasebnost drugih, ne sme obrekovati, žaliti, spodbujati narodnega razlikovanja ipd.) (Poler, 1997:88).

Novi Kodeks novinarjev Slovenije (2002) pa o pravici do obveščanja govori v svoji preambuli, in sicer: »Prvo vodilo dela novinarjev je pravica javnosti do čim boljše informiranosti. Obveščenost javnosti je temelj delovanja sodobnih družb in je pogoj za delovanje demokratičnega sistema. Da bi zagotovili pravico javnosti do obveščenosti, morajo novinarji vedno braniti načela svobode zbiranja in objavljanja informacij in pravico do izražanja mnenj. Novinarji so dolžni predstavljati celovito sliko dogodkov in svoje delo, ob spoštovanju pravic drugih, opravljati natančno in vestno. Takšno delo je temelj verodostojnosti novinarjev /.../«.

Novinarji radi poudarjajo pravico do obveščenosti in z njo opravičujejo senzacionalistično poročanje. Vendar ne smejo pozabiti, da bi pravica do obveščenosti v primeru tragedij in nesreč pomenila to, da javnost obvestijo o tem, kaj se je zgodilo, ne pa komu se je to zgodilo. Vse prevečkrat pozabljajo, da je pravica javnosti omejena z neko drugo pravico, s pravico do

zasebnosti. Tako javnost določenih zasebnih stvari nima pravice vedeti. O vzrokih, zakaj največkrat izve tudi zanje, pa bomo govorili v naslednjem poglavju.

4. KAKOVOSTNI IN TABLOIDNI ČASOPISI

Kaj je kakovostni in kaj tabloidni časopis? Kam spada Delo in kam Slovenske novice? Na splošno velja, da je Delo kakovostni časopis, Slovenske novice pa tabloidni, vendar Karmen Erjavec (1998:67) Dela ne uvršča med »čiste« kakovostne časopise, temveč med »lahkotnejše« kakovostne časopise. V zadnjem času je namreč tudi časopis Delo v boju za denar spremenil svojo podobo in vanjo vključil nekaj senzacionalizma, npr. na prvo stran barvno fotografijo razbitin, poleg katerih ležijo trupla, ki so ostala po hudi prometni nesreči. Urednik kronike Dela je povedal, da skušajo dati na prvo stran Dela bolj odmevne stvari. Če je tisti dan najbolj odmevna nesreča ali tragedija in ni drugih pomembnejših novic, dobi mesto na prvi strani.

Glede na to, da bom v svoji diplomski nalogi skušala dokazati, da se primeri vdora v zasebnost z namenom senzacionalizma in posledično večje prodaje časopisa dogajajo ne le v tabloidnih časopisih, ampak tudi v kakovostnih, bomo najprej pogledali, kako sta se obe veji razvijali in zakaj, ter kdaj je do pojava teh kršitev v časopisih sploh prišlo. Zanimalo pa nas bo tudi mnenje teh, ki soustvarjajo poročanje o nesrečah in tragedijah.

4.1. RAZLIKE MED TABLOIDNIMI IN KAKOVOSTNIMI ČASOPISI

Razlike med tabloidnimi in kakovostnimi časopisi obstajajo, pa čeprav so se nekatere prvine iz tabloidnih časopisov začele pojavljati tudi v kakovostnih časopisih. Vendar menim, da Delo v svoji osnovi še vedno lahko označujemo kot kakovostni časopis, čeprav bom v svoji nalogi skušala dokazati, da v bitki za denar spreminja svojo podobo in vanjo vključuje tudi senzacionalizem.

Na kratko lahko rečemo, da se kakovostni časopisi razlikujejo od tabloidnih po formatu, uredniški politiki, jeziku (Erjavec v Belajec, 1999:12):

1. format: tabloidi so manjši (A3 format), kakovostni časopisi pa so večjega formata (A2). Tabloidi imajo veliko barvnih fotografij, med drugim tudi golih deklet; mastno tiskane naslove, ki padejo v oči. Naslovi kakovostnih časopisov so manj izraziti, fotografije manj provokativne.
2. Uredniška politika: tabloidi posvečajo članke zabavi, senzacionalnim novicam o filmskih, glasbenih in ostalih zvezdah; športu; mešajo informacije in komentarje.

Kakovostni časopisi posvečajo pozornost politiki, gospodarstvu, socialni, izobraževanju; ločujejo informacije in komentar; ponujajo analitične članke.

3. Jezik: tabloidi uporabljajo neformalen pogovorni jezik, večkrat tudi vulgarne izraze. Kakovostni časopisi uporabljajo formalen, knjižni jezik.

Popularni časopisi svoje občinstvo nagovarjajo na domač, osebni način, bralce pridobivajo z »jasno in jedrnato prozo« (LeManieu, 1988:26). Tako lahko ljudje dojamajo bistvo, če le preletijo prispevek.

»Ena izmed zgodnjih in jasnih razlik v britanskih kakovostnih in popularnih časopisih je razlika v naslovih« (LeManieu, 1988:28). Tabloide krasijo veliki, mastni naslovi, ki veliko obljublajo. »Novinarji jim radi dodajajo vprašaj in s tem sprožijo dvom, pogostokrat v njih obljublajo več, kot potem ponuja zgodba« (Belajec, 1999:13). Korošec piše, da se naslovi nanašajo na vznemirljive izseke iz resničnosti ali tako konotacijo omogočajo. To so naslovi z besedami umor, škandal, skrivnostno izginotje, pogoste so tudi besede, povezane s spolnostjo, in besede, rabljene v prenesenem pomenu (Korošec v Belajec, 1999:13).

Za popularni tisk so značilne tudi velike barvne fotografije. V popularnih časopisih so se velike senzacionalistične fotografije pričele pojavljati v 20-ih letih, nosilne teme pa so bile seks, nasilje, kriminal, nesreče, družbeni škandali, piše Beckerjeva (1992:133). Pri nas je zaznati vse večji trend teh fotografij. Vse bolj krvave so in vse večji je njihov format. Vidimo pa jih lahko tudi v kakovostnih časopisih.

Senzacionalistične novice temeljijo na selekciji specifičnih vsebin, ki se nanašajo na kriminal, katastrofe, škandale, konflikte, govorice o slavnih ljudeh, povečujejo ali izpostavljajo vladne probleme, napihujejo gospodarske težave ali jih predstavljajo enostransko, vsebino napolnijo z emocijo (Belajec, 1999:14). Kakovostni časopisi pa se, če jih primerjamo s popularnimi, »predstavljajo kot vir, ki objavlja resne novice. Uredništva teh časopisov predpostavljajo, da njihove bralce bolj zanimajo javna, politična vprašanja« (Erjavec, 1997:49). Značilnosti kakovostnega tiska so, kot ugotavlja Erjavčeva (prav tam), da bralce informira, ne pa zabava; da novice temeljijo na dejstvih, ne pa na fikciji; v kakovostnih časopisih avtorji ne ugibajo in ne opravljajo; objavljanje novic temelji na strokovni presoji, kaj je v javnem interesu in kaj ni, ne pa na interesu oglaševalcev.

Lutharjeva (1998:136) pravi, da popularni tisk »prinaša mehke novice namesto trdih, zanimive namesto pomembnih, človeške zgodbe namesto informacij, zgodbe o moralnem redu in neredu v družbi namesto kronike o velikih možeh ob pomembnih dogodkih«. Dejansko gre za dogodke, o katerih ponavadi poročajo tudi kakovostni časopisi, le da naj bi se v kakovostnih časopisih lotili dejstev, ki naj bi bila potrebna za to, da bodo ljudje informirani, v tabloidnih časopisih pa boste poleg dejstev lahko prebrali tudi mnenja, črno-bele sodbe (ta je dober, ta pa slab), zgodbe ljudi, ki so povezani z dogodkom, ugibanja.

Torej definicija časopisnega novinarstva po Manci Košir (1988:19), ki se glasi:

»Časopisno novinarsko sporočanje je po intenciji enopomenska pisna jezikovna in grafična celota v množičnokomunikacijskem dejanju, katere funkcija je ažurno poročanje o aktualnih dogodkih družbene konstruirane stvarnosti tako, kakor so se ti dogodki zgodili v okviru kolektivnih mehanizmov percepcije z določitvijo kraja, časa, nosilcev dogajanja, ki morajo pripadati skupnemu referencialnemu univerzumu sporočevalca in naslovnika«, velja le za kakovostni tisk, kjer ima sporočilo le en »objektivni« pomen.

Kot lahko vidimo, obstaja med tabloidnim in kakovostnim tiskom precej razlik. Želela sem jih osvetliti, da si bom lažje predstavljala, kaj v kvalitetni tisk sodi in kaj ne. Nikakor pa ne bom zagovarjala pravice tabloidnih medijev, ki kršijo zasebnost v primeru tragedij in nesreč. Četudi se imenujejo tabloidni tisk, tega nimajo pravice početi. Bolj kot to pa me skrbi dejstvo, da se je senzacionalizem začel pojavljati tudi tam, kjer mu ni mesta, v kakovostnem tisku.

4.2. POJAV SENZACIONALIZMA V SLOVENSKEM TISKU

O senzacionalističnem prispevku govorimo, kadar novinar v njem opisuje povprečne ljudi, ki se znajdejo v neobičajnih ali tragičnih situacijah, in javne, znane ter slavne osebnosti in njihove prekrške, spletke in škandale. V prispevek o nesrečah, tragedijah, goljufijah in zasebnosti novinar vplete emocije in moralne sodbe, ki prispevajo k dramatičnosti. Poleg natančnega opisa dogodka novinar doda še velik barvni in kričeč naslov ter fotografije, ki so lahko šokantne in pretresljive že na prvi pogled (nesreče, veliko krvi ipd.), ali pa k posebnosti in pretresljivosti prispeva tekst pod fotografijo (Jernejčič, 1999:3).

Lutharjeva (1998:36, 37) ugotavlja, da od dobe Bleiweisovih Kmetijskih in rokodelskih novic (1843-1902) pa vse do zadnjih let izhajanja Slovenca (1865-1945), Slovenskega naroda

(1868-1945) ali Jutra (1920-1945) ter njihovih prilog, ne moremo govoriti o popularnem tisku v moderni industrializirani obliki, saj ni podobnosti z angleškimi časniki za reveže, časniki za en peni ali jazz novinarstvom.

Močno se je senzacionalistični način poročanja v vzhodnoevropskih državah razširil v devetdesetih letih. K temu so prispevale naslednje spremembe: konec politične kontrole nad tiskom, liberalizacija in trženje novinarskih trgov, komercializacija medijev in spreminjajoči se vzorci medijske potrošnje (Gulyas v Jernejčič, 1999: 10). V tem času smo dobili vrsto novih časopisov, močno pa se je uveljavil tudi rumeni tisk. In kot piše Korošec, je namesto t.i. novega žurnalizma, ki bi bil lahko popestritev in požlahtnitev slovenske publicistike, skozi tržna vrata prišel senzacionalizem kot še edini manjkajoči znak zahodnega tržnega poročevalstva (Korošec v Jernejčič 1999:10).

Pri Delu so se po letu 1998 »odločili za vrsto grafičnih sprememb – okrepili so naslove, poenotili glave rubrik in prilog, odpravili linije med stolpci (te so ostale le med članki), povečali vlogo fotografij in grafičnih prikazov. Kot lahko vidimo iz kronologije časnika, se Delo počasi vse bolj usmerja k popularizaciji vsebine, saj se njen delež vztrajno večja« (Belajec, 1999:21).

Kronika je na začetku 90-ih let, ko je v Sloveniji prišlo do demokratičnih sprememb, postala redna rubrika večine slovenskih medijev (Korošec, 1993:1226). Po zlomu komunističnih režimov je prenehal državni medijski pritisk, kar je odprlo pot komercializaciji medijev, s tem boju za dobiček in s tem senzacionalizmu tudi v kakovostnih časopisih (Belajec v Movrin, 2002:21). Povečalo pa se je tudi število strani, posvečenih kroniki. Fotografije ter vesti nesreč in tragedij lahko vidimo na prvih straneh časopisov, žal tudi kakovostnih.

Pred osamosvojitvijo Slovenije so mediji zelo malo poročali o kriminalu, saj naj bi ta sodil med neresne teme. Po osamosvojitvi pa so celo kakovostni mediji začeli objavljati takšne informacije. Kronika je postala redna rubrika na TV, radiu in v časopisih. Vzrok lahko najdemo v spremenjenih družbenih razmerah (Korošec v Movrin, 2002:20). Glede na to, da so črne kronike ena najbolj branih rubrik tudi v slovenskih časopisih, je razumljivo, da se je senzacionalizem najprej prenesel tja (Jernejčič, 1999:18). Po raziskavah je kronika v Delu brana takoj za zadnjo in prvo stranjo ter športom.

Nesreče drugih v tem primeru prinašajo denar. Večja je tragedija, večji obseg ima v časopisu, več denarja bo to časopisni hiši prineslo. In kot je v pogovoru dejal Šoštarčič: »Če je sosed objavljen v časopisu, bo cela vas kupila časopis.«

4.3. RAZLOGI ZA POJAV SENZACIONALIZMA PRI POROČANJU O NESREČAH IN TRAGEDIJAH V TABLOIDNIH IN V KAKOVOSTNIH ČASOPISIH

Da bi se časopisi ohranili na majhnem trgu, si prizadevajo za visoko naklado in dobiček, da bi pritegnili bralce, oglaševalce in vlagatelje. Posledica tega je vdor senzacionalnosti v kakovostne časopise in s tem njihova tabloidizacija (Belajec v Movrin, 2002:21). Tudi Day poudarja, da je temeljni cilj vsakega časopisa /.../ dobiček. Brez finančnih sredstev je doba kateregakoli medija kratka. Tako lahko rečemo, da je visoka naklada cilj, bralci pa sredstvo za doseg tega cilja. V medijskem spektaklu »prevladujoči motiv ni etika, ampak dobiček« (Taylor v Sedmak, 1996:10).

Novinarstvo delimo na tržno in normativno. Normativno novinarstvo pomeni obveščanje ljudi o aktualnih vprašanjih in dogodkih, njegova vsebina pa služi kot »javno dobro«. Tržno novinarstvo pa lahko razumemo kot prevladujoč način sodobnega novinarskega sporočanja in kot novinarstvo, ki ga vodi tržna logika. Za tržno logiko veljajo tri splošne zapovedi:

1. pridobiti čimveč občinstva,
2. čimbolj zmanjšati stroške,
3. ne ovirati velikih oglaševalcev ali ostalih interesov lastnika (McManus, 1997:5).

Carl Bernstein (1992:22), kritik tržnega novinarstva, pravi, da je tržna usmeritev sodobnega novinarstva kriva za nastanek »idiotske kulture«, imenovane tudi »infotainment« ali infozabava, ki bralce in gledalce uči, da je banalno v resnici pomembno ter da so trači, kri in umazanije pomembnejši od resnih novic.

Ugotovili smo že, da ni prav, da se človeška stiska izkorišča za večjo prodajo časopisa. Časopis mora bralce pridobivati na kvaliteti, ne pa na senzacionalizmu. Vendar razlog tiči tudi pri bralcih samih. Če ljudje tega ne bi brali, bi bila verjetno prodaja manjša. In tukaj bi bilo prav, da bi medijsko izobrazili odrasle, tudi o razlikah med tabloidnim in kakovostnim tiskom. Ko sta Karmen Erjavec in Zala Volčič napisali knjigo Odraščanje z mediji in se lotili izobraževanja otrok glede uporabe medijev, sta na tem področju v Sloveniji naredili velik korak.

Drugi razlog poleg tržnega pa je, kot pravi Mcmanus (1994:1), da popularni časopisi želijo pritegniti čimvečje število bralcev, zato je vsebina časopisov temu primerna. In popularni časopis je namenjen širši publiki. Nekaterim je popularni časopis zgolj zabava in prav je, da to mesto obdrži.

Vsebine, ki ji največkrat ponuja tržno novinarstvo, so naslednje (McManus, 1994:219, 220):

- kriminalistične ali policijske preiskave oziroma sodni postopki,
- nesreče, požari, katastrofe,
- dogodki o ljudeh s temeljnimi človeškimi čustvi (spolno poželenje, ljubezen, sreča, jeza, obžalovanje, sovraštvo ipd.),
- nenavadne, nepričakovane in ironične teme,
- smešne in zabavne teme,
- življenje slavnih, bogatih ali razvpitih.

Za popularne časopise so pomembnejše tiste novičarske vrednote, ki poudarjajo negativna stališča in dejanja, saj ta bolj pritegnejo bralce. Pisanje o nesrečah in tragedijah je tako sladka vaba za bralce. Sicer pa, kot pravi Lutharjeva (1998:148), naj bi bile za popularni tisk značilne drugačne novičarske vrednote kot za kakovostni, kar pomeni, da so kriteriji, ki določajo, ali bo nek dogodek postal novica, drugačni pri popularnem tisku kot pri kakovostnem. Velika prometna nesreča ponavadi je novica. Novinarji Slovenskih novic se največkrat potrudijo in nam podrobno predstavijo udeležence in domače žrtev ter v poročila o dogodku vpletajo emocije. To pa običajno opravičujejo z vzgojno funkcijo, češ da se to ne bi ponovilo.

V popularnih časopisih so se velike senzacionalistične fotografije pričele pojavljati v 20-ih letih, nosilne teme pa so bile seks, nasilje, kriminal, nesreče, družbeni škandali, piše Beckerjeva (1992:133).

Sodobno slovensko novinarstvo se je tako znašlo pred izbiro med finančno uspešnostjo, ki je v novih razmerah nujna za preživetje, in kakovostnim, korektnim poročanjem, spoštovanjem pravic ter etičnih in moralnih norm novinarstva in posameznika (Neubauer, 1996:94). Mislim, da je prav, da se pri poročanju o nesrečah in tragedijah novinarji izognejo obiskom na domu žrtev, da ne fotografirajo na pol pokritih trupel, četudi bi zato dosegli večjo branost, in da

pomisljijo na ljudi. Pomisljijo naj na žrtve in naj se izognejo temu, da bi žrtve prometnih nesreč in tragedij, njihovi svojci in prijatelji postali še medijske žrtve.

V Sloveniji, kjer se vse pogosteje srečujemo s posegom v osebnostne pravice s sredstvi javnega obveščanja, mediji v primeru tragedij in nesreč objavljajo ne le osnovne podatke, ki bi zadostili interesu javnosti, ampak nam razkrivajo tudi življenjske zgodbe žrtev, njihovih svojcev, njihove zasebne in osebne stvari (sobe, dnevnike), njihove fotografije in celo stvari, ki **naj bi bile** resnične. Informacije v sredstvih javnega obveščanja bi morale biti objektivne in resnične in njihov namen ne bi smel biti zabava ali zadovoljitev radovednosti in želje po senzaciji. In še to; pri vdoru v zasebnost v primeru tragedij in nesreč pridobitev oglaševalskega denarja ni pravi izgovor in naj to nikoli ne postane.

Skozi teoretični del diplomske naloge sem se soočila s pravnimi in etičnimi normami, ki veljajo za področje zasebnosti. Te mi bodo v pomoč v petem poglavju, kjer bom analizirala prispevke iz Dela in Slovenskih novic, ki bodo potrdili ali ovrgli moje hipoteze. Res pa je, kot mi je povedal Šoštarič, da pri poročanju v kroniki ni jasno zapisanih pravil, kaj se sme in česa ne. Zato je še kako pomembno, kot je dejal Šoštarič, da je novinar, ki piše za kroniko, previden pri pisanju. Dodajam le, da naj novinar ne bo previden in odgovoren le pri pisanju, ampak tudi pri pridobivanju informacij.

5. ANALIZA ČLANKOV

Analiza bo narejena na podlagi enomesečnega branja izvodov Slovenskih novic in Dela, primere člankov, ki kršijo pravico do zasebnosti, pa bom umestila v prilogo B. Datum, ki bo predstavljal začetek, je 21. avgust 2002, opazovanje pa bo trajalo do 21. septembra 2002. Obdobje enega meseca sem izbrala zato, ker moja prva hipoteza predvideva, da se v enem mesecu v Slovenskih novicah in Delu pojavi najmanj ena groba kršitev v zasebnosti na področju tragedij in nesreč. Delo in Slovenske novice pa zato, ker Delo spada med kakovostni tisk, Slovenske novice pa med rumenega. Z njuno pomočjo bomo lahko ugotovili ali se je senzacionalizem že razširil tudi na kakovostni tisk, in kakšne so razlike med njima v poročanju v primeru tragedij in nesreč. S tretjo hipotezo, ki jo bo verjetno najtežje potrditi ali ovreči, pa bom poskušala ugotoviti, ali je razlog, da do nekaterih kršitev prihaja tudi v tem, da so ljudje nevešči ravnanja z mediji.

5.1. POROČANJE O TRAGEDIJAH

Primer družine Rakić

Enomesečno opazovanje sem začela 21. avgusta 2002, ko sta slovenska časopisa Delo in Slovenske novice prvič poročala o tragediji družine Rakić. Ker je bilo pri tem poročanju storjenih veliko kršitev zasebnosti, bom primer družine Rakić spremljala tudi zunaj enomesečnega opazovanja. Za lažje razumevanje pa bom najprej opisala znana dejstva.

Med 16. in 18. avgustom 2002 so bili v počitniškem apartmaju na Valsavii 8 v Rovinju umorjeni trije slovenski državljani. Devetintridesetletni podjetnik Georg Rakić iz Grosuplja, njegova triinštiridesetletna žena Vesna in njun dvanajstletni sin Bojan. Umorjeni so bili s strelnim orožjem. Policisti so trupla po klicu soseda odkrili šele v ponedeljek popoldan, umor pa naj bi se zgodil med petkom in nedeljo.

- Fotografije, s katerimi je bila kršena pravica do zasebnosti

Časopisi so prve vesti objavili v sredo, 21. avgusta. Slovenske novice so tej tragediji namenile prvo in tretjo stran, Delo pa prvo in sedmo stran, kjer objavlja prispevke s področja kronike. Pri časniku Delo so se odločili, da tudi oni vest o tragediji postavijo na prvo stran, čeprav je kroniki običajno namenjena sedma stran. Prispevek z naslovom *Umorili slovensko družino* je opremljen z veliko barvno fotografijo stanovanjskega bloka v Rovinju, kjer so bili umorjeni trije člani družine Rakić. Čeprav so velike barvne fotografije značilnost popularnega tiska, so se zanjo odločili tudi v Delu, ki še vedno velja za kakovostni časopis. S tem, ko sta se fotografija in prispevek pojavila na prvi strani zgoraj, tik pod napisom Delo, se pravi na najbolj vidnem kvadrantu časnika, lahko predvidevamo, da je bil njen namen ne samo informirati, ampak tudi prodajati.

Slovenske novice so 21. avgusta na prvi strani objavile dve fotografiji. Na eni so kriminalisti pri stanovanjski hiši, v kateri je imela družina Rakić apartma, na drugi pa je umorjen dvanajstletni otrok. Čeprav 22. člen novinarskega kodeksa pravi, da mora biti novinar posebno pozoren pri poročanju in objavi fotografij o otrocih, so se na Slovenskih novicah vseeno odločili in objavili fotografijo Bojana Rakića. In kakšen bi bil lahko namen objave fotografije? Vsekakor ga ne moremo opravičiti s tem, da ima javnost pravico videti in vedeti. Na tretji strani Slovenskih novic pa je bilo objavljenih kar pet fotografij. Sporna fotografija je fotografija pisarne podjetja Mondo, d.o.o, ki je bilo družinsko podjetje Rakićevih, v katerem je bilo okrog trideset zaposlenih. Fotografija podjetja Mondo je bila objavljena tudi v hrvaškem dnevniku

Glas Istre. S tem, ko je javnost izvedela, za katero podjetje gre, lahko predvidevamo, da je podjetje v naslednjih dneh prenehalo poslovati. Nihče namreč »noče imeti opravka« z družino, ki jo kasneje opisujejo kot »mafijško«, saj naj bi bila, kot pravi novinar Slovenskih novic, tako Vesna Pavlin Rakić kot njen drugi mož Georg Rakić vpletena v sumljive posle. Čeprav bi mediji lahko opravičevali fotografijo podjetja Mondo kot dokazno gradivo za umor, sem mnenja, da dokler zadeva ni bolj preverjena, naj bi takšne fotografije in podatki ostali zasebni.

Zasebnost so Slovenske novice 18. oktobra 2002 kršile tudi s fotografijo Ivana Perića, ki strti sedi na prizorišču umora in neutolažljivo joka. Ta fotografija je bila že prej objavljena v hrvaškem dnevniku Glas Istre. Bolj primerno bi bilo, da bi pri Slovenskih novicah, če so se že odločili za objavo Perićeve fotografije, izbrali katero drugo, saj izbrana fotografija in tekst nad njo naravnost kličeta po tem, da rečemo: «Poglejte ga, hinavca! Ubil naj bi svojo mamo, očima in polbrata, zdaj pa se dela pretresenega». Toda za zdaj lahko rečem le, da je Ivan Perić postal dvojna žrtev. V tragediji je izgubil družino, po drugi strani pa so mu škodo prizadejali tudi mediji z neetičnim fotografiranjem in pisanjem o njegovi družini. Ivana Perića ščiti tudi 22. člen novinarskega kodeksa, ki pravi, da mora novinar posebno pozornost pokazati pri objavi fotografij tistih, ki jih je doletela družinska tragedija.

- Prizorišče umora

»Ob vstopu v njihov apartma se je prikazal srhljiv prizor. Vsi trije so bili ustreljeni in so negibno ležali v mlaki krvi« (Slovenske novice, 21. 8. 02:3). Novinar je bralce popeljal naravnost v stanovanje, na prizorišče umora. Čeprav je stanovanje zastraženo in nihče razen kriminalistov nima vstopa vanj, nam novinar daje občutek, kot da je sam bil tam. In da si bodo ljudje lažje predstavljali prizor, ga je nadrobno opisal. Novinar Dela pa je 22. avgusta 2002 zapisal le uradne podatke, ki jih je na tiskovni konferenci podala predstavnica za stike z javnostjo, Štefanija Žumber Prosenjak. Temu je dodal še, da so neuradno izvedeli, da naj bi bil Georg Rakić ubit s strelom v glavo, ko je ležal na postelji, prav tako sin Bojan, pri katerem naj bi na vzglavju našli kroglo, Vesno Pavlin Rakić pa sta smrtno ranili dve krogli, ena naj bi jo zadela v prsni koš, druga v glavo. Novinar Slovenskih novic, ki ni podpisan, nas je v soboto, 24. avgusta 2002, obvestil, da je patolog Ilija Kučinar povedal, da so smrt vseh treh povzročile rane iz strelnega orožja, ni pa hotel povedati, koliko strelcev in v katere dele telesa jih je zločinec sprožil. So te informacije za bralce Dela in Slovenskih novic pomembne?

- Kršenje pravice do zasebnosti družine Rakić

Prispevki v Slovenskih novicah v dneh od 21. avgusta do 24. avgusta 2002 govorijo o tem, s čim vse sta se v preteklosti ukvarjala Vesna in Georg Rakić. Vesna naj bi se, kot pišejo Slovenske novice zapletla v neko sumljivo družčino, v zvezi s tem pa naj bi se govorilo tudi o pranju denarja. Georgu Rakiću pa očitajo, da naj bi se ukvarjal z ilegalno trgovino z orožjem. To, da govorijo o pranju denarja in o umazanih poslih, čeprav v pogojniku, je blatenje umrle osebe. Je res prav, da so taki podatki objavljeni, četudi se kasneje izkaže, da umor nima niti najmanjše zveze s temi stvarmi? Je prav, da se v takem primeru pojavljajo podatki, ki še bolj napihnejo vso stvar, nihče pa zanje ne zagotavlja, da so resnični?

V Slovenskih novicah so bili 16. oktobra 2002 objavljeni tudi podatki o bogastvu družine Rakić. Menim, da opisovanje lastnine pokojnih članov družine, tudi če ima njihovo bogastvo opraviti s tragedijo, ni opravičljivo. To je lahko teoretično kasneje povod za izsiljevanje, ropanje, umor.

V prispevku, ki je bil v Slovenskih novicah objavljen 22. avgusta 2002, lahko tudi preberemo, da naj bi Ivana Perića v družini zanemarjali. Ali zanemarjati otroka pomeni, da ga zaposliš in da mu kupiš stanovanje? Kajti vse to je Ivan Perić imel. To, da naj bi ga v družini zanemarjali, pa je sodba, ki pada na žrtve, ki se ne morejo braniti in črni njihov odnos do sina. Tudi odnosi v družini spadajo v zasebnost.

- Kršenje pravice do zasebnosti Ivanu Periću

Družino Rakić umoril sin Ivan? Opaznemu naslovu na prvi strani Slovenskih novic, ki so izšle 22. avgusta 2002, je dodana še etiketa osumljen. Pod napovedjo pa so objavili fotografijo Ivana Perića, ko je prišel na prizorišče umora. Ta fotografija je nedvomno najbolj groba kršitev človekove zasebnosti med žalovanjem. Slovenske novice naj bi dobile o Ivanu Periću še, kot so zapisali, »grozljivo podrobnost«, ki govori o tem, da naj bi bil Ivan Perić vsaj posredno vpleten v umor. To je izjava, ki jo lahko razložimo le kot senzacionalistično, saj je prispevala k dramatičnosti tega prispevka.

»Nekaj dni po zadnjem slovesu smo izvedeli, da so žalujoči po pogrebu skupaj posedeli, le Ivan Perić je z dekletom takoj oddrvel proti Ljubljani. Zdaj, po aretaciji, se postavlja vprašanje, ali nemara zato, ker mu je bilo neprijetno v družbi ljudi, ki so resnično žalovali« (Slovenske novice, 18. 10. 2002:3). Pisanje novinarjev Boštjana Celca in Vojka Zakrajška s takimi besedami Ivana Perića obtožuje morilskega dejanja. Poleg tega je pogreb družinska in zasebna stvar.

- Obiski pri sorodnikih družine

»Ko so Rakićeve v Rovinju postrelili, je bila Stana s hčerko Brankico prav na počitnicah v Ključu, kamor jo je šel sinoči iskat zet Edvard, ki sicer z družino živi v koprskem naselju Markovec /.../ Ko je novinar Slovenskih novic obiskal hišo Rakićevih v Ključu, mama Stana še ni vedela za grozljivo sinovo, snahino in vnukovo smrt. Ko ji je pol ure pozneje družina, ki je zbrala ves pogum, vendar povedala strašno novico, jo je obšla huda slabost. Stana, ki je sicer srčna bolnica, zaradi tega vsaj takrat ni bila sposobna za pot v Slovenijo, kamor naj bi ju s hčerko Brankico odpeljal zet Edvard« (Slovenske novice, 22. 8. 02:3). Novinar Slovenskih novic je pospešil, da se je vest o tragediji širila. Že res, da bi svojci v kratkem morali povedati mami, da je izgubila hčerko, zeta in vnuka, toda ali je bila za to potrebna prisotnost novinarja? Verjamem, da bi se mnogi strinjali z mano, da je to stvar družine. Poleg tega je novinar zapisal, da je Stana srčna bolnica. Čeprav novi kodeks o poročanju o boleznih ne govori neposredno, pa se tukaj vseeno lahko sklicujemo na njegov 22. člen, ki govori, da mora novinar pokazati posebno obzirnost pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij tistih, ki jih je doletela družinska tragedija. Novinarji Slovenskih novic so našli tudi teto umorjenke Bogdano Jerič, ki živi v Ronkah pri Trziču. Teta se je kar razgovorila in povedala cel življenjepis svoje nečakinje, ki so ga v Slovenskih novicah objavili 24. avgusta 2002. In tukaj lahko potrdim tudi svojo tretjo hipotezo, ki predvideva, da lahko pride do kršitev zasebnosti lahko tudi zaradi nepoznavanja ravnanja z mediji. V takem primeru bi, po mojem mnenju, novinar, pri objavi zasebnih podatkov moral sam presoditi, ali so ti podatki potrebni, da bi bralec lahko razumel zgodbo. V Slovenskih novicah novinar ni podpisan in očitno so se mu ti podatki zdeli pomembni in za bralce zanimivi.

Svak Georga Rakića se je na vprašanja novinarja Slovenskih novic o umoru odzval tako, da o zadevi ni hotel govoriti. Slovenske novice so namesto, da bi upoštevale njegovo željo, njegovo trditev 23. avgusta 2002 objavile najverjetneje v celoti. Čeprav je hotel ostati anonimen, so Slovenske novice razkrile njegovo polno ime.

- Objavljanje imen

Vsi prispevki o tragediji družine Rakić so napisani tako, da so imena poudarjena in vidno izstopajo iz tekstov. Poleg sorodnikov družine Rakić, ki naj ne bi bili vpleteni v trikratni umor, se pojavlja še nekaj imen, ki so bila povezana z družino Rakić, najverjetneje pa ne z umorom. Tako bralec lahko dobi napačno predstavo. Poleg tega moramo tu opozoriti še na eno stvar. Nekateri članki Slovenskih novic o družinski tragediji niso podpisani. So se novinarji ob zgodbah zbal za imena, za svojo zasebnost?

V Slovenskih novicah so 23. in 24. avgusta 2002 zapisana tudi druga imena, na primer Elo Rijavec, ki naj bi vodil upravo za logistiko v kritičnih letih, razvpiti Ludvik Zvonar (23. 08. 2002), Veselin Vesko Vutković, znan novosadski kriminallec.

5.1.1. POTTERJEV MODEL MORALNEGA PRESOJANJA

S tem modelom bom poskušala prikazati, kaj bi moral in česa ne bi smel vsebovati prispevek o umoru treh članov družine Rakić, da s prispevkom ne bi kršil moralnih norm.

1. Opredelitev situacije

Med iz 16. na 18. avgustom 2002 so bili v počitniškem apartmaju na Valsavii 8 v Rovinju umorjeni trije slovenski državljani. Devetintridesetletni podjetnik Georg Rakić iz Grosuplja, njegova triinštiridesetletna žena Vesna in njun dvanajstletni sin Bojan. Umorjeni so bili s strelnim orožjem. Policisti so trupla po klicu soseda odkrili šele v ponedeljek popoldan, umor pa naj bi se zgodil med petkom in nedeljo.

2. Vrednote

- a) Pravica do zasebnosti – vključuje zasebno, družinsko in domače življenje, fizično in moralno integriteto, čast in ugled, prepoved prikazovanja človeka v napačni luči, prepoved razkrivanja dejstev, ki niso pomembna. Novinar naj po kodeksu spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in naj se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Pravica do zasebnosti osebi omogoča, da je sama s svojimi mislimi, s svojimi občutki, da jih ohrani pred mediji.
- b) Pravica javnosti do obveščenosti – javnost ima pravico biti obveščena. Prvo vodilo po kodeksu je pravica javnosti do čimboljše informiranosti. Javnost ima torej pravico izvedeti, kaj se je zgodilo, vendar ne podrobnosti.

3. Načela

- a) zlata sredina:

- Prva skrajnost: objavimo vse podrobnosti – kako so bili Rakićevi umorjeni, kdo so bili njihovi sorodniki, kaj so počeli ...
  - Druga skrajnost: objava, da se je zgodil umor, kdo je pri tem umrl.
  - Srednja pot: dovolj so temeljne informacije, kaj se je zgodilo.
- b) deontološki pristop:
- Oseba ni nikoli sredstvo za doseg nekega cilja, zato se moramo izogibati senzacionalističnemu pisanju in vdoru v zasebnost.
- c) Teleološki pristop:
- Etično pravilna je tista odločitev, ki proizvede najboljše posledice za največ ljudi, zato objavimo podatke, ki bodo zadostili širši javnosti in ki ne bodo posegali v zasebnost žrtev in svojcev.
- d) Rawlsova tančica nevednosti:
- Objavimo toliko podrobnosti, da ljudi obvestimo o tragediji, izogibamo pa se senzacionalizmu.

4. Lojalnost

- Obči javnosti.

5. Odločitev

- Pri Slovenskih novicah so se odločili za podrobne fotografije, veliko informacij o preteklosti, veliko ljudi, ki so bili povezani z umorjenimi.

5.1.2. PISANJE HRVAŠKIH MEDIJEV IN PRIMERJAVA S SLOVENSKIMI

O tragediji so se razpisali tudi hrvaški mediji. V večini so o tragediji pisali tri ali štiri dni. V svojo diplomsko nalogo sem vključila tudi pisanje Novega lista in Slobodne Dalmacije. V nalogi bom primerjala njuno pisanje s pisanjem Slovenskih novic in Dela. Hotela sem uporabiti še pisanje Jutarnjega in Večernjega lista, pa izvodi žal niso bili dostopni, saj so bili v vezavi.

Prvo poročanje o tragediji, ki ga je mogoče najti v teh dveh dnevnikih časopisih, sem zasledila v Novem listu. Tam so o družinski drami poročali že v torek, 20. avgusta 2002 in s tem prehiteli oba naša časnika.

Na prvi strani Novega lista je to največja napoved. Vsebuje fotografijo stanovanjskega bloka, v katerem so imeli Rakićevi apartma in kjer so bili umorjeni. V prispevku ni omenjenih nobenih imen, novinarka je zapisala le, da gre za mater, očeta in njunega otroka in da so slovenski državljani, ki so umrli nasilne smrti. Novinarkino poročanje lahko označimo kot zelo korektno. Tudi s fotografijami na drugi strani ni bil storjen noben vdor v zasebnost. Lahko pa rečemo tudi to, da v javnost takrat še ni pricurljalo mnogo podatkov in je bilo do njih verjetno skoraj nemogoče priti.

Naslednji dan, 21. avgusta 2002, so uporabili isto fotografijo kot Slovenske novice, in sicer, ko dva moška neseta krsto iz apartmaja. Novinarji so ta dan naredili več prispevkov in eden je temeljil na poročanju slovenskih medijev, Večera in Dnevnika. Tudi naslednji dan je novinarka povzela predvsem Večer in svojim bralcem tudi sama nazorno napisala, s čim vse se je v svojem življenju ukvarjal umorjeni Georg Rakić.

Slobodna Dalmacija rovinjskemu primeru ni posvečala prevelike pozornosti. Pri poročanju o tragediji nisem zasledila kršitev zasebnosti.

Slovenski mediji so se ob družinski tragediji razpisali bolj obširno in tudi pridobili veliko podatkov iz zasebnosti. Hrvaški mediji so v večini citirali slovenske. Tako je tudi v hrvaških medijih zaznati vdor v zasebnost, vendar še zdaleč ne v tako veliki meri, kot so to storile Slovenske novice. Tudi za strani, ki so vsebovale prispevke o družini Rakić, nikakor ne moremo reči, da so izstopale iz vsakdanje kronike in poročanja o tragedijah.

5.1.3. DRUGI PRIMERI KRŠITEV PRI POROČANJU O TRAGEDIJAH

Vojakov nagradni dopust v umor (Slovenske novice, 21. 8. 2002)

V prispevku se pojavi fotografija žalujočih staršev, ko sta obiskala grob svojega sina. Gre za poseg v duševno integriteto, saj sta na fotografiji žalujoča oče in mati. Novinar Vladimir Jerman ju je obiskal sedem dni po smrti njunega sina. To je primer grobe kršitve zasebnosti, saj menim, da novinar s takim prispevkom škoduje staršem in svojem umrlega, dvajsetletnega Dejana Kranjca s Turnišča. Razlog za objavo tega prispevka je, po mojem mnenju, želja po senzacionalizmu in s tem večji prodaji tega dnevnika. »Javnega interesa ni, če poročanje ni etično, zlasti če se nanaša na intimno sfero« (Šinkovec v Zatler, 2000:27). Razlog, da sta

žalujoča starša sploh dopustila takšno kršitev, pa je verjetno tudi v tem primeru nepoznavanje ravnanja z mediji. Tudi v tem primeru se je tako potrdila moja tretja hipoteza.

Smith (v Poler, 1997:173) se upravičeno sprašuje, kakšni vse so lahko vzroki, da ob družinskih tragedijah svojci žrtev ugodijo prošnjam novinarjev. Ali so preveč vljudni, da bi potegnili črto? Ali je njihovo običajno trezno razsojlo zameglil šok, strah ali groza? Ali pa morda menijo, da so zahteve novinarjev legitimne ali da gre celo za obveznost sodobne družine do sodobnih množičnih občil?

Na prvi strani Slovenskih novic je bila pod naslovom zapisana tudi govorica, da je bil vojak Dejan zadavljen. Ta govorica naj bi se slišala po Ptujju. Kot bomo videli po kasnejšem poročanju o tragediji v časopisih, je bila to zgolj senzacionalistična trditev. Dvomim, da so za to vedeli straši, ko so privolili v intervju. Čeprav tu ne gre za neposredno poseganje v zasebnost, pa širjenje takih govoric, posebej v medijih, ni primerno, saj so svojci tedaj prizadeti tudi s strani medijev. V Delu smo lahko 27. avgusta prebrali, kaj je pokazala obdukcija. Fant je umrl zaradi odpovedi srca, poleg tega pa na truplu niso našli nobenih sledov tujega nasilja.

»Oče Alojz prižiga sveče, mama Zinka jih ne more. Samo ene se nežno dotakne, kot bi materina roka rahlo pobožala sina. Nato jo stisne bolečina, da se mora nasloniti na nagrobno ploščo ob križu z napisom Dejan Krajnc, 1982-2002. Mrtvi sin.« Novinar nam je podal opis prizorišča, ko se je s starši najverjetneje srečal na pokopališču. So besede, ko opisuje opotekajočo se mater ob grobu svojega sina, res potrebne?! Na tem mestu lahko opozorimo še na eno stvar. Novinar res ni bil žaljiv, toda zakaj posegati v tako intimen trenutek in ga skušati opisati svojim bralcem?! Gospa Zinka ni edina mama, ki je izgubila sina in verjetno bi se vsaka druga žalujoča mama vedla tako.

Oče je izsiljeval, potem pa streljal (Slovenske novice, 17. 9. 2002:4)

Ta prispevek je opremljen z veliko barvno fotografijo mongoloidne deklice Ajde, ki naj bi jo ubil njen oče. Deklica je bila še mladoletna, poleg tega pa je bila otrok s posebnimi potrebami in tako zaščiten. Predvidevam, da je novinar pridobil fotografijo od mame in tako posredno dobil privoljenje za objavo.

V omenjenem prispevku je novinar nazorno opisal, kako je izgledala mama Mojca po izgubi hčerke in bivšega moža, ko je prišla na razgovor z njim. Imela je povsem objokane oči, s težavo je izbirala besede in drgetajoče govorila. Tukaj gre za kršenje duševne integritete.

Mojca Kelvišar je novinarju Slovenskih novic povedala zgodbo o svojem možu, ki naj bi ji, odkar se je odselila, fizično grozil, že prej pa bil nasilen z njo. Govorila je o številnih prijavih, ki jih je podala policiji. Novinar Slovenskih novic je ta prispevek napisal kot ozadje umora, ki se je zgodil, da bi javnost razumela umor, zato tega ne moremo šteti za primer kršenja pravice do zasebnosti.

5.1.4. GLAVNE OPAZKE PRI POROČANJU O TRAGEDIJAH

1. IDENTIFIKACIJA

- V Slovenskih novicah so žrtve tragedije napisane z imenom in priimkom. V primeru Rakićevih so edinega preživelega člana zapisali le z imenom, priimek, ki je drugačen, pa je ostal prvi dan pisanja o tragediji še anonimen. Poleg imen žrtev so zapisana tudi imena najbližjih svojcev, matere, očeta, partnerja, otrok ...
- Poleg imen je vedno podana tudi starost žrtev.
- Pri Slovenskih novicah imajo navado, da posnamejo fotografijo domače hiše, včasih poleg tega podajo tudi naslov v celoti, čeprav prebivalci, ki kraj poznajo, lahko že iz fotografije kar hitro ugotovijo, za koga gre in katera hiša je to.
- V Slovenskih novicah so opisali tudi odnose v družini.

2. FOTOGRAFIJE

Slovenske novice objavijo fotografije žrtev, pogoste so fotografije, kako ljudje odnašajo krste skraja tragedije, kraj, kjer so žrtve umrle, zasebne fotografije žrtev, ki jih najverjetneje dobijo od svojcev, fotografije žalostnih svojcev in druge.

3. POIZVEDOVANJE PRI SOSEDIH

Poizvedovanje pri sosedih je že kar navada novinarjev Slovenskih novic, ki poročajo za tretjo stran. Sosede ponavadi vprašajo, v kakšnem spominu imajo žrtve. Tega se poslužujejo tudi novinarji Dela, vendar le občasno. Za Slovenske novice pa lahko rečemo, da je to pravilo.

4. OBISK PRI DRUŽINI

Klasičnega obiska pri družini s strani novinarjev, kot ga izvajajo novinarji Slovenskih novic, novinarjem Dela ne moremo prisoditi. Že sam obisk v času žalovanja je sporna zadeva. S tem novinarji Slovenskih novic kršijo pravico do zasebnosti in pravico do

duševne integritete. V mnogih primerih objavljajo tudi fotografije žalujočih svojcev, ki jih posnamejo na tem obisku. Poleg teh fotografij pa si novinar ponavadi priskrbi še kakšne fotografije iz družinskega albuma. Čeprav je obisk pri družini takoj po smrti člana moralno sporen, pa pravno ni, saj ponavadi novinarji ne vdirajo v stanovanja, ampak jih svojci povabijo.

5.1.5. SKLEP

Pri poročanju o tragedijah časopisa Delo in Slovenske novice nista spoštovala pravice do zasebnosti. O tragediji Rakić je Delo poročalo 2 dni, Slovenske novice pa kar 6 dni v enem mesecu. Ker je bila preiskava in identifikacija trupel dolgotrajna in ker je v javnost prišlo zelo malo preverjenih informacij, so se pri Slovenskih novicah odločili, da sami raziščejo trikratni umor. V svojih prispevkih so novinarji zapisali nešteto zasebnih informacij, nekatere so pridobili od znancev in sosedov, druge celo iz podzemlja. Poleg prispevkov je objavljenih tudi veliko neprimernih fotografij, vse meje spoštovanja pravice do zasebnosti pa je presegla fotografija, ki je bila posneta, ko je preživel član družine prišel na mesto tragedije. V drugem primeru, ki sem ga obravnavala, se je novinar povabil na obisk k družini, ki je izgubila sina. S staršema je odšel tudi na grob in tam je njegov fotograf posnel fotografijo žalujočih staršev in opisal njuno vedenje. To vsekakor ni spoštovanje in pisanje z občutkom, kot narekuje kodeks v takih primerih. Glede na prvo hipotezo, ki sem jo postavila, lahko rečem, da so Slovenske novice kljub temu, da gre za popularni tisk, za katerega veljajo drugačna merila, kršile pravico do zasebnosti. Delo je v primeru poročanja o tragedijah ravnalo korektno, objavili so najbolj osnovne podatke in tako zadostili javnosti.

Druga hipoteza, ki predvideva, da je bil razlog objave prispevkov senzacionalistične narave, pa se je potrdila v obeh primerih. Delo je prvo vest o tragediji postavilo na prvo stran in jo opremilo z veliko barvno fotografijo. Čeprav imajo strani za kroniko, so se odločili, da vest postavijo na prvo stran. Četudi so hoteli opozoriti na okruten umor, bi to lahko storili na drugačen način. Slovenske novice pa so za senzacionalizem poskrbele tako s fotografijami kot tudi s podatki, ki so jih zapisali.

Tudi tretja hipoteza, v kateri trdim, da do kršenja pravice do zasebnosti prihaja tudi zato, ker ljudje niso večji ravnanja z mediji, se je pri primerih tragedij potrdila v Slovenskih novicah, kjer so bili svojci, prijatelji in sosedje glavni vir novinarjev.

5.2. POROČANJE O NESREČAH

Spoštovanje zasebnosti in pravice do duševne integritete je pogosto kršeno tudi pri poročanju o prometnih in delovnih nesrečah. Ponovno sem pod drobnogled vzela enomesečno obdobje od 21. avgusta do 21. septembra 2002 in opazovala kršitve v Delu in Slovenskih novicah.

Fant in dekle z mostu v Savo (Slovenske novice, 4. 9. 2002:3)

»Na Aleševem domu v Podkraju 32 a nas sprejmeta njegov oče Drago in mama Martina. Včeraj je bil čisto običajen dan« (Slovenske novice, 4. 9. 2002:3). Tudi v primeru večjih nesreč se novinarji Slovenskih novic napotijo k staršem žrtev. Nesreča se je zgodila 2. septembra, novinar pa je starše obiskal 4. septembra 2002, torej še pred pokopom njihovega sina in v času žalovanja.

»V kabini je bilo tudi njegovo dekle, še ne sedemnajstletna Klavdija Oplotnik iz Trbovelj, učenka vrtnarske šole v Medlogu« (Slovenske novice, 4. 9. 2002:3). Čeprav o Klavdiji Oplotnik ni napisanega nič negativnega, pa je Vladimir Jerman, novinar Slovenskih novic, vseeno kršil 22. člen kodeksa, saj je objavil njeno fotografijo, njeno polno ime in celo podatek, v katero šolo hodi. O Aleševi dvoletni zvezi s Klavdijo je oče povedal: »Saj so njeni starši nekaj časa nasprotovali, ko je bila še tako mlada, še sedemnajst jih nima, a se onadva nista pustila. Če je imela čas, je šla tudi z njim na vožnjo. Toliko sta si pomagala, da smo se še starši spoprijateljili /.../« (Slovenske novice, 4. 9. 2002:3). Novinar je na kraju nesreče ujel tudi starša sedemnajstletne Klavdije, ki pa sta o Alešu povedala, da ga doma še nista videla. Če bi straši obeh bili medijsko izobraženi, tako osebnih stvari gotovo ne bi govorili novinarju. Malce nasprotujoče si izjave staršev si lahko razlagamo tako, da so Aleševi starši hoteli prikazati dobro razumevanje med njimi, Klavdijini pa nad zvezo niso bili navdušeni in so jo celo prepovedovali. Toda kakšno zvezo ima odnos Klavdije in Aleša z nesrečo? Nikakršne. Zasebne stvari bi v takem primeru morale ostati zasebne, saj so namenjene le potešitvi bralčeve radovednosti. V prispevku so objavljene tri fotografije Aleša, na eni je tudi njegovo dekle Klavdija. Poleg teh treh fotografij je tudi fotografija Klavdijinega očeta, ko na kraju nesreče prižiga svečo.

V Delu so bili pri Klavdiji bolj obzirni. Omenili so jo kot 17-letno Aleševo sopotnico. V Delu so objavili eno črno-belo fotografijo. In sicer, kako je potekala akcija reševanja cisterne iz vode. Na fotografiji se lepo vidi množica radovednejšev, ki so vse to opazovali. Imamo torej še

en dokaz več, da se kronika res prodaja. Žal se ob tem lahko tudi vprašamo, kakšne užitke imajo ljudje ob tem, ko gledajo, kako se odstranjujejo ostanki nesreče in odnašajo trupla.

To je bil edini primer nesreče, ki je bil v Slovenskih novicah v enomesečnem obdobju objavljen na tretji strani in je kršil pravico do zasebnosti. Zasedila sem še en primer, katerega fotografija se je znašla tako v Delu kot v Slovenskih novicah, le da so jo v Slovenskih novicah objavili na prvi strani. Ostali primeri spornih fotografij v tem obdobju pa so bili najdeni le v Delu.

Silovito trčenje vzelo življenji (Delo, 23. 8. 2002:8)

Na osmi strani je barvna fotografija, ki je bila posneta kmalu po nesreči. Na fotografiji vidimo popolnoma uničen Renault 4, v katerem sta umrla voznik in sopotnica. Njuni imeni nista bili objavljeni. Poleg avtomobila leži truplo, pokrito s črnim polivinilom, tudi avtomobil je pokrit s črnim polivinilom, tako da lahko mislimo, da so noge, ki visijo iz avta, noge umrlega, ki ga še niso uspeli pokriti.

S twingom pred opla (Delo, 9. 9. 2002:8)

V tem primeru sta bili objavljeni kar dve veliki barvni fotografiji na osmi strani. Prva kaže ljudi, ki gledajo, kako bi pomagali ranjencema v prevrnjenem avtu. Iz te fotografije lahko predvidevamo, da je bilo to še pred prihodom policije. Na drugi fotografiji pa v levem kotu vidimo reševalno vozilo, na sredini pa reševalce, ki oskrbujejo ranjenca. Ker je novinar zapisal z imenom in prvo črko priimka voznika in sovoznico ter kraj njunega bivanja, lahko sklepamo, da bodo ljudje ranjenca na sliki prepoznali. Na tem mestu lahko dodamo le še to, da se besede Beštra, pomočnika direktorja na POP tv, uresničujejo. Napovedal je, da se bo poročanje v kroniki še bolj skomercializiralo in da se bodo v bodoče z reševalnim vozilom vozili tudi snemalci s kamero. Pri tej nesreči ni bilo poleg snemalca, je bil pa fotograf, ki je kršil 22. člen kodeksa.

Delavec umrl dan pred rojstnim dnem (Delo, 10. 9. 2002:19)

Nesreča se je zgodila na industrijskem tiru v oddelku tehničnih storitev na Jesenicah. Fotografija je črno-bela. Sredi železniških tirov stoji nekaj mož, med njimi tudi dva policista. Na desni strani fotografije je viden vagon, v njem pa leži napol pokrito truplo. Izpod rjuhe gledajo stopala. Novinar je žrtev identificiral s starostjo in začetnicama imena in priimka.

5.2.1. GLAVNE OPAZKE PRI POROČANJU O NESREČAH

1. IDENTIFIKACIJA

V Delu so žrtve prometnih nesreč identificirane z začetnicama imena in priimka, zraven je napisana tudi starost in kraj bivanja. V redkih primerih pa so žrtve zapisane tudi s polnim imenom. Če so žrtve mladoletne, se pri Delu držijo pravila in imen in začetnic ne navajajo. Pri mladoletnih žrtvah je navedena le starost. V Slovenskih novicah so v primerih nesreč, ki so obravnavane na tretji strani, ne glede na to, da gre včasih tudi za mladoletne osebe, udeleženci v nesreči zapisani s polnim imenom in priimkom, starostjo in krajem bivanja. Imena in priimki izstopajo iz teksta, saj so zapisani poudarjeno. Poleg tega pa so priložene tudi fotografije. Če gre za primere, obravnavane na običajnih straneh kronike, so imena in priimki zapisani le z začetnicami, vendar tudi tukaj poudarjeno.

2. FOTOGRAFIJE

V Delu so na straneh s kroniko fotografije pogoste in običajno neosebne. Trend, ki se pojavlja, je, da je Delo tudi na straneh kronike začelo objavljati barvne in velike fotografije. Največkrat so to fotografije s kraja nesreče. Pri Slovenskih novicah pa so fotografije na straneh kronike redkejše. Če je nesreča objavljena na tretji strani, pa se pojavlja več barvnih fotografij. Te fotografije so ponavadi osebne, iz družinskih albumov, in jih novinarji dobijo pri družinah.

3. OBISK PRI DRUŽINI

V Delu se tudi v primeru nesreč ne poslužujejo obiska pri družinah žrtev. Novinar in fotograf včasih odideta na kraj nesreče in tam poizvedujeta pri očitidcih. Pri Slovenskih novicah pa tudi v primeru nesreč odidejo na obisk k družini smrtno ponesrečenega. V primeru, ki smo ga obravnavali, se je novinar k družini napotil že dva dni po nesreči.

5.2.2. SKLEP

Če se sedaj zopet vrnem k hipotezam, lahko ugotovim, da se prva hipoteza, ki predvideva, da se v Slovenskih novicah kot tudi v Delu v obdobju enega meseca na področju tragedij in nesreč pojavi najmanj ena groba kršitev, lahko potrdi. V Slovenskih novicah niso spoštovali 20. in 22. člena kodeksa, objavili so fotografijo mladoletne osebe, ki ji je umrl fant. Poleg tega smo lahko prebrali tudi o tem, kakšni so bili odnosi med njunima družinama. Pravica do duševne integritete varuje človeka pred razkritjem njegovih čustev, njegove žalosti in novinar Slovenskih novic je ni spoštoval. Pravica do zasebnosti s pravnega vidika ni kršena, če

posameznik privoli v razkritje stvari iz osebnega in družinskega življenja. Torej je v našem primeru posameznik sam dovolil oziroma celo sam povedal določene stvari. Vendar se tu pojavlja vprašanje, ali je posameznik, ko je v šoku, res zmožen razmišljanja, ali je prav, da stvar pove ali ne in ali posameznik sploh ve, da obisk novinarja lahko odkloni. Z gotovostjo lahko trdimo, da je novinar Slovenskih novic v tem primeru poročanja o nesreči kršil pravico do zasebnosti. V Delu takšne vrste kršitev nisem opazila. Pojavljale pa so se fotografije, ki se ne bi smele. Tudi te fotografije so kršile spoštovanje zasebnosti in pravice do duševne integritete. Čeprav se mnogim fotografije ne bodo zdele sporne, pa menim, da je prav, da se vprašamo vsaj, kako bi se počutili mi ali naši svojci, če bi bile objavljene takšne fotografije. Verjetno bi mnogi priznali, da si takih fotografij res ne bi želeli. Tako lahko tudi poročanje Dela označimo za sporno in tudi v tem primeru potrdimo hipotezo.

Druga hipoteza, ki sem jo postavila, pravi, da se te fotografije pojavljajo s senzacionalističnim namenom. Novinarji Slovenskih novic nikakor ne morejo opravičiti objave fotografije in zapisanih besed s pravico javnosti do obveščeniosti ali z vzgojno funkcijo. Polerjeva pravi, četudi bi takšno sklepanje držalo (kar pa ni dokazano), mu nasprotujemo, ker posamezno osebo uporablja kot sredstvo (za dobro skupnosti). Ta skrajni utilitaristični pristop je z vidika etike, ki temelji na spoštovanju dostojanstva človekove osebe, nedopusten (Poler, 1997:198). Javnost ima pravico vedeti, kaj se je zgodilo, nima pa pravice vedeti stvari, ki se tičejo družinskega življenja posameznika. Takšni podatki so, po mojem mnenju, objavljeni z namenom senzacionalizma in s tem posledično večje prodaje časopisa. Pisati o žrtvah in svojcih nesreče in objavljati take fotografije ni moralno. Še slabše pa je, če je njihov namen trženje, s tem večja prodaja časopisa in izkoriščanje nepoznavanja ravnanja z mediji tistih, ki so bili prizadeti, kar se je pri Slovenskih novicah pokazalo tudi v primeru nesreč.

6. ZAKLJUČEK

Namen moje naloge je bil raziskati kršenje pravice do zasebnosti pri poročanju o nesrečah in tragedijah. Za svoje raziskovanje sem vzela obdobje od 21. avgusta do 21. septembra 2002 in podrobno analizirala prispevke v Slovenskih novicah in Delu. Zanimalo me je, v kakšni meri ta dva dnevna časopisa kršita pravne in etične norme na področju zasebnosti. Ker se je skozi prebiranje literature izkazalo, da prispevki s področja kronike dostikrat niso pravno sporni, ampak le etično, sem se odločila, da mi bodo pri analizi v pomoč tako pravne kot tudi etične norme.

V moji analizi so se delno potrdile vse tri hipoteze, ki sem jih postavila. Prva, ki je predvidevala, da se v Slovenskih novicah in v Delu vsaj enkrat na mesec na področju poročanja o tragedijah in nesrečah pojavi najmanj ena kršitev zasebnosti. Druga hipoteza, ki se je v celoti potrdila, predvideva, da se prispevki, ki poročajo o nesrečah in tragedijah in ne spoštujejo pravice do zasebnosti, pojavljajo kot senzacionalistični prispevki. Gre za zgodbe, ki opisujejo povprečne ljudi, poleg teh zgodb pa novinar vplete še emocije in moralne sodbe, ki prispevajo k dramatičnosti. Prispevku pa so dodane fotografije, ki so lahko pretresljive že na prvi pogled (fotografije nesreč, ki so bile objavljene v Delu) ali pa so opremljene s pretresljivimi podnapisi (fotografija prispelega Ivana Perića na kraj dogodka tragedije, ko so v Slovenskih novicah zapisali: »Ko so Ivana Perića pripeljali na prizorišče umora njegove matere, očima in polbrata, je neutolažljivo jokal.«

Potrdila se je tudi tretja hipoteza, ki pravi, da se kršitve zasebnosti dogajajo tudi zaradi nepoznavanja ravnanja z mediji.

Pri analizi prispevkov tragedij in nesreč v Delu in Slovenskih novicah so se pokazali neki standardni vzorci, ki se jih pri poročanju držijo tako novinarji Dela kot tudi Slovenskih novic. V nadaljevanju jih bom povzela in jih glede na razlike v obeh časopisih primerjala med sabo.

Slovenske novice v primeru tragedij in večjih nesreč ne navajajo le policijskega zapisnika in tiskovne konference, ki jo pripravijo na policiji, ampak v veliki večini primerov obiščejo svojce umrlih in so oni njihov glavni vir. Čeprav ne vemo, kakšen je odstotek tistih, ki v pričanje o tragediji ali nesreči privolijo, pa lahko iz naše raziskave vidimo, da so Slovenske novice v dobi enega meseca kar trikrat obširno pisale o tragedijah. O nesrečah so obširno poročale v tem obdobju le enkrat. Slovenske novice so na tak način (obisk pri družini) pisale o tragedijah in

nesrečah, ki so se zgodile pred dvema dnevoma ali tednom dni. Obisk pri družini s strani medija je že sam po sebi etično sporen, saj pravica do zasebnosti vključuje tudi pravico do duševne integritete, kjer gre za varstvo človekovih čustev. Če pogledamo s pravnega vidika, obisk pri družini v primeru, ko družina v to privoli, ni sporen. Toda etika opozarja na okoliščine, v katerih je posameznik, ko ga novinarji pokličejo. Na obisku pri družinah so si novinarji pridobili tudi zasebne fotografije iz družinskega albuma in jih objavili.

Delo se obiska pri družini ne poslužuje, če že, potem o tem ne piše na tak način kot Slovenske novice. Če gre novinar Dela na teren, potem informacije ponavadi dobiva od sosedov in očitvidcev, če so tam prisotni. Zasebnih fotografij pri poročanju o tragedijah in nesrečah s strani Dela ni bilo. Na tem mestu lahko rečem, da se Delo in Slovenske novice kot predstavnika kakovostnega in popularnega tiska pri poročanju o nesrečah in tragedijah še zmeraj kar precej razlikujeta.

Pri Slovenskih novicah smo opazili, da so vsa imena poudarjeno zapisana in izstopajo iz teksta. Ponavadi sta zapisana ime in priimek, zraven je seveda tudi kraj, tako da so žrtve in njihovi svojci prepoznavni. Imena in priimki so zapisani tudi pri mladoletnih osebah, pri katerih bi morali novinarji pokazati posebno obzirnost. Pri Delu so glede objave imen bolj pazljivi. Žrtve tragedij, če so že znane, so napisane z imenom in priimkom, če so žrtve mladoletne, njihova imena niso omenjena. Svojci ali prisotni v tragedijah, ki so preživeli, niso omenjeni z imenom in priimkom, prav tako v Delu ne poimenujejo mladoletnih oseb, ki so svojci ali pa so bili prisotni pri tragediji. V primeru tragedije Rakić je bil preživeli član z imenom in priimkom v časopisu Delo omenjen šele drugi dan pisanja o tragediji. Tudi pri nesrečah Slovenske novice objavljajo vse podatke, novinarji Dela pa so pazljivi pri poročanju, ko se nesreča zgodi mladoletnim osebam. Le v enem primeru so v Delu zapisali kratice imena in priimka petnajstletnika. Drugače pa pri Delu o žrtvah in poškodovanih v prometnih nesrečah objavijo le začetnici imena in priimka, razen če identiteta udeležencev še ni znana.

Čeprav veljajo za Slovenske novice drugačni kriteriji kot za Delo, menim, da bi pri poročanju o nesrečah in tragedijah morala tudi za popularne časopise veljati določena etična načela. Večina fotografij, objavljenih v Slovenskih novicah v primeru tragedij in nesreč, je etično spornih. Vse, ki so bile sporne, so bile objavljene na prvi ali tretji strani, nobena na straneh, ki jih Slovenske novice namenjajo izključno kroniki. To so bile fotografije žalostnih svojcev, posnete v večini primerov na obisku pri družini, poleg njih pa so bile objavljene tudi fotografije iz družinskih albumov. Ljudje, ki se jim je zgodila tragedija, si ne zaslužijo pozornosti na takšen način. Zakaj

vsiljevati nekomu, da govori o svojem mrtvem otroku še pred pogrebom, drugemu, da novinarja odpelje na pokopališče in se tam v svoji žalosti pusti fotografirati? Novinarji, ki hodijo na obisk k družini, bi se morali vprašali, kako bi se počutili oni, če bi bile vloge zamenjane. Sama dvomim, da bi novinarja spustili v bližino hiše. A ljudje, ki se jim je zgodila nesreča ali tragedija, največkrat privolijo v fotografiranje in v pogovor o zasebnih stvareh. Če bi ti ljudje imeli vsaj malo medijskega znanja, bi bilo kršitev pravice da zasebnosti zagotovo manj.

Svojo analizo sem začela s prispevki o tragediji družine Rakić. Ker je bil to primer, o katerem sta časnika pisala več dni, sem se odločila, da ta primer analiziram posebej, vendar pod poglavjem tragedije. Delo je o tragediji pisalo dva dni, v Slovenskih novicah pa je bilo v enomesečnem obdobju objavljenih kar 6 prispevkov, v naslednjem mesecu pa še trije. Pisanje o družini Rakić se je v Slovenskih novicah nadaljevalo še nekaj mesecev po umoru. Ker so se prispevki zdeli zanimivi za temo, ki sem si jo izbrala za diplomsko nalogo, sem se odločila, da analiziram tudi te prispevke.

Delo je pisanje o družini Rakić že prvi dan postavilo na prvo stran. Prispevek je novinar opremil z veliko barvno fotografijo. Na tem mestu se že lahko potrdi moja druga hipoteza, saj menim, da bi bralci o tem primeru lahko brali tudi na straneh, ki so namenjene kroniki. Čeprav je res, da se je zgodil trikratni umor, ki je vsekakor velika tragedija, in tudi, da to ni bil prvi prispevek s področja kronike, ki so ga uredniki Dela postavili na prvo stran, pa vseeno menim, da je to predvsem tržna poteza. Prvi dan poročanja slovenskih medijev o tragediji so v Delu na polovici strani, ki je namenjena kroniki, pisali o tragediji družine Rakić. Prispevki so bili opremljeni s kar štirimi fotografijami, kar je precej neobičajno. Dve fotografiji sta bili posneti na prizorišču tragedije v Rovinju, na eni je njihova domača hiša v Grosupljem, na četrti pa je posneta zunanost njihovega podjetja Mondo. V tem primeru fotografija podjetja Mondo ni sporna, saj prispevek pod njo ne vzbuja občutka, da je šlo za družino s sumljivimi posli. Pod fotografijo njihove domače hiše pa je objavljen prispevek, ki je bil narejen v Grosuplju in govori o tem, kakšno mnenje imajo sosede o družini Rakić. Delu tako ne moremo očitati, da je v primeru družine Rakić kršilo pravico do zasebnosti, saj so večino podatkov pridobili od tiskovne predstavnice policije.

V Slovenskih novicah so o tragediji prvič prav tako poročali 21. avgusta 2002 in že prvi dan objavili fotografijo dvanajstletnega otroka, ki je bil umorjen poleg svojih staršev. Poleg te

fotografije so bile v naslednjih dneh objavljene še fotografije umrlih zakoncev, njunega podjetja Mondo, njune stanovanjske hiše, njunega stanovanja v Ljubljani, fotografija dveh moških, ki nosita truplo, kasneje pa tudi fotografija Ivana Perića, ko je prišel na kraj dogodka. V prispevkih pa smo izvedeli vse podrobnosti o družini in njihovih svojcih, poleg tega pa so nam novinarji Slovenskih novic posredovali tudi nekatere podatke iz podzemlja. V prispevkih je bila družina Rakić predstavljena kot družina, ki se je ukvarjala s sumljivimi posli in ti bi lahko vodili do morilca. V mesecu oktobru pa se je pojavil celo prispevek z naslovom Družino Rakić umoril sin Ivan? Ti prispevki so bili žaljivi za celotno družino. Prispevke v Slovenskih novicah lahko označimo kot grob vdor v zasebnost, hkrati pa jim lahko očitamo tudi senzacionalizem, ki je bil viden že v naslovih samih, npr. *Skrivnosti apartmaja smrti, Družino Rakić umoril sin Ivan?, Sta morilca dva?* in drugi.

Slovenske novice in Delo pa so poročali tudi o drugih tragedijah. Tudi pri teh, se je Delo strogo držalo varovanja osebnih podatkov. Res pa je, da so tudi v Delu v enem primeru uporabili fotografijo, ko dva moška odnašata truplo iz stanovanja. V Slovenskih novicah so tudi o ostalih tragedijah poročali obširno, vendar še zdaleč ne tako, kot pri tragediji družine Rakić. V enem primeru so se poslužili obiska pri družini in z njimi obiskali tudi grob. Pravico do zasebnosti so kršili z opisovanjem žalosti, ki sta jo starša izkazala na grobu, s fotografijami, ki so bile posnete na pokopališču, in s tem, ko so zapisali govornice o fantovi smrti, ki so krožile po mestu.

Slovenske novice so pravico do zasebnosti kršile tudi v primeru poročanja o nesreči. Tudi v tem primeru so bili na obisku pri družini. Tam so dobili nekaj fotografij iz družinskega albuma. Očeta, ki je v prometni nesreči izgubil sina, pa so spraševali, kako je bilo, ko so mu prišli povedat, da je njegov sin umrl. Partnerica umrlega, ki je bila kot sovoznica tudi udeležena v prometni nesreči je še mladoletna. Slovenske novice so razkrile njeno polno ime, objavile celo njeno fotografijo iz družinskega albuma, njene in njegove starše pa so povprašali, kako so gledali na njuno vezo. Starši so dali povsem različne odgovore. Novinar bi te stvari moral opaziti in jih črtati iz prispevka. A jih je objavil in s tem trpečim svojcem najverjetneje povzročil še dodatno bolečino. Delo je v poročanju o tem primeru ravnalo korektno in zaščitilo mladoletnico, saj njenega imena niso objavili. Članek je vseboval le osnovne podatke.

Delo je v zadnjih desetih letih spremenilo svojo podobo tudi na straneh kronike, saj se tam pojavlja več fotografij, včasih celo v barvah. V enomesečnem opazovalnem obdobju sem odkrila kar nekaj takih, ki v časnik Delo vsekakor ne sodijo, saj ne spoštujejo dostojanstva

umrle osebe, žalujočih svojcev in prijateljev. To so bile fotografije na pol pokritih trupel, ki so ležala ob razbitinah. Opravičevanje takih fotografij z vzgojno funkcijo ni utemeljeno in lahko služi le kot izgovor.

Skozi analizo se je izkazalo, da je Delo še vedno časopis, ki sodi med kakovostne časopise, vendar se v njem pri poročanju o nesrečah in tragedijah že odražajo nekatere tržne poteze. Želim si, da bi Delo kljub temu, da bi zato verjetno utrpelo zmanjšanje občinstva in s tem posledično prihodkov, uspelo ohraniti etično poročanje in tako pridobiti podporo in zaupanje tistih, ki spoštujejo pravico do zasebnosti. Za Slovenske novice lahko rečemo, da se prodajajo tudi zaradi tretje strani, na kateri se velikokrat znajdejo tragedije in nesreče. Ob tem se lahko zamislimo. S slovenskim bralcem, ki to podpira in ki se ob stiski drugih zabava, je očitno nekaj hudo narobe. In kaj se dogaja z ljudmi, ki se pojavljajo na tretji strani? Razlogov, da v obisk novinarja privolijo, je verjetno več. Mnogi so tako šokirani, da v tem času niso zmožni treznega premisleka, mnogi si ne upajo reči ne in celo mislijo, da je to njihova dolžnost. Edina rešitev, ki obstaja, je, da javnost (bralce in ljudi, ki jih doleti tragedija in nesreča) izobrazimo že prej, da bo v takih situacijah znala reči NE, HVALA! Za konec pa le še nekaj nasvetov tistim, ki se boste znašli v taki situaciji in tistim, ki o kroniki poročate.

6.1. NASVETI LJUDEM, KI SE ZNAJDEJO V TAKI SITUACIJI

1. Nesreče in osebne tragedije imajo pogosto novičarsko vrednost, toda žrtve pogosto ne vedo, kako bi se vedle do medijev (Day, 1991:137). In to je tisto, kar je potrebno spremeniti. Novinarju, ki vas prosi za izjavo, lahko prijazno rečete NE! Če boste privolili, da vam novinar zastavi nekaj vprašanj, lahko odgovorite le na tista, za katera mislite, da je prav, da jih izve tudi širša javnost.
2. Ko privolite v intervju, se zavedajte, da vas bo novinar spraševal tudi o manj prijetnih stvareh. In če novinar prestopi mejo zasebnosti, mu to lahko poveste.
3. Fotografij pokojnih v intimnih trenutkih ne dajajte novinarjem! Tudi osebni predmeti pokojnika, kot so dnevniki, fotografije njihovih partnerjev, otrok, prijateljev, naj še naprej ostanejo zasebni.
4. Izognite se srečanju s fotografom in novinarjem na pokopališču. Zapiski novinarja in fotografije vaše žalosti bi vas lahko prizadele.
5. Prav bi bilo, če bi vedeli, kakšne so vaše pravice in kaj obsegajo, saj boste tako zmanjšali možnost, da bi do nekaterih kršitev zasebnosti sploh prišlo. Pravico do zasebnosti lahko najdete v Ustavi RS, Zakonu o varstvu osebnih podatkov, v kazenskem zakoniku ter v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah in drugih mednarodnih dokumentih.

6.2. NASVETI NOVINARJEM

1. Pri poročanju na področju kronike naj vam bodo vodilo moralna načela, zapisana v kodeksu, poleg tega pa ne pozabite na odgovornost.
2. Če se vam zdi, da urednik od vas zahteva, da pridobite in objavite podatke iz zasebnosti, ki ne bodo prispevali le k pravici javnosti do obveščeniosti, lahko pisanje takega prispevka odklonite. Če ste na terenu fotografirali napol pokrita trupla, žalostne svojce med pogrebom ali na pokopališču, bi bilo prav, da teh fotografij ne objavite. Še bolje, da jih sploh ne posnamete.
3. Ko ste na terenu in imate pred seboj ljudi, ki so doživeli nesrečo ali družinsko tragedijo, spoštujte mejo pri razkrivanju zasebnosti. Upoštevajte, da so ti ljudje v hudem šoku. Če boste dobili informacije iz zasebnosti, jih objavljajte skrajno previdno.
4. Anonimni ljudje, o katerih poročate v primeru tragedij in nesreč, največkrat ne vedo za svoje pravice in niso medijsko izobraženi. Ne izkoriščajte nevednosti ljudi.

VIRI IN LITERATURA

- Becker, E. Karin (1992): »Photojournalism and the Tabloid Press«. V: Paul Dahlgren, Colin Sparks: Journalism and Popular Culture, str. 130-153. Sage. London.
- Belajec, Lilian (1999): Senzacionalizem v sodobnem slovenskem tisku – primer Dela in Slovenskih novic, dipl. delo, FDV.
- Bernstein, Carl (1992): Idiot Culture: Reflections of post Watergate Journalism. The New Republic, June 8., USA.
- Day, Louis A. (1991): Ethics in media Communications: Cases and Controversies, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California.
- Erjavec, Karmen (1997): Change and Continuity of The Press System in Slovenia. University of Salzburg.
- Erjavec, Karmen (1998): Koraki do kakovostnega novinarskega prispevka. Jutro, Ljubljana.
- Finžgar, Alojzij (1985): Osebnostne pravice. SAZU, Ljubljana.
- Goodwin, Smith (1990): Groping for ethics in Journalism: Iowa State University Press, Ames, Iowa.
- Jernejčič, Andreja (1999): Senzacionalizem v novinarstvu in Kodeks novinarjev Slovenije, dipl. delo, FDV.
- (1994) Kazenski zakonik.
www.dz-rs/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni.html
- (2002) Kodeks slovenskih novinarjev, Društvo novinarjev Slovenije, Izola, 10. oktobra.
- Košir, Manca (1988): Nastavki za teorijo novinarskih vrst. DZS, Ljubljana.
- Košir, Manca (1996) Profesionalna etika pri delu z ljudmi. Zbornik, gl. ur. Ludvik Toplak. Univerza v Mariboru in Inštitut Antona Trstenjaka.
- Kovač, Edvard (2000): Predavanja pri predmetu Novinarska etika. FDV, Ljubljana.
- Laban, Vesna (2001): Tiskovni svet kot sistem medijske odgovornosti. Dipl. delo, FDV, Ljubljana.
- LeManieu, D.L. (1988): A culture for democracy. Claredon Press, London.
- Luthar, Breda (1998): Poetika in politika tabloidne kulture. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- McManus, J.H. (1994): Market driven journalism: Let the citizen beware? Sage, Thousand Oaks.

- Movrin, Polona (2002): Osumljenec, obdolženec, obsojenec - kdo je kaj? Dipl. delo, FDV, Ljubljana.
- Neubauer, Nikolaj (1999): Tržno usmerjeno novinarstvo. Dipl. delo, FDV, Ljubljana.
- Novak, Barbara (2002): Posmrtno varstvo osebnosti. Zbornik znanstvenih razprav – LX. letnik, št.2.
- Polajnar–Pavčnik, Ada (1994): Nekateri civilnopravni vidiki varstva pred posegi v človekovo zasebnost, Podjetje in delo, 5-6.
- Polajnar-Pavčnik Ada (1997): Temeljne pravice kot osebnostne pravice v Temeljne pravice. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Poler, Melita (1997): Novinarska etika. Magnolija, Ljubljana.
- Poler, Melita (2002): Razžalitve in dostojanstvo. V: Korošec, Tomo: Razžalitve v tiskanih medijih. FDV, Ljubljana: str. 89-108
- Sedmank, Marjan (ur.) (1996): Mediji, etika in deontologija. Zbirka Media. FDV, Ljubljana
- STA (2002): Ombudsmani o medijih, v Nedelu, 8.12.2002, str.4
- Strentz, Herbert (1989): News reporters and News Sourvec: Accomplices in Shaping and Misshaping the News. Second Edition. Iowa State University Press, Ames, Iowa.
- Šinkovec, Janez (1996): Zasebnost in sredstva javnega obveščanja. V Podjetje in Delo 5-6/XXII
- (1992) Ustava RS. Ljubljana: ČZ Uradni list RS.
- (1998) Varstvo človekovih pravic. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Zatler, Simona (2000): Mediji in pravo. FDV, Ljubljana.
- Zatler, Simona (2002): sodno varstvo časti, dobrega imena in drugih pravic osebnosti pred posegi s sredstvi javnega obveščanja. V: Korošec, Tomo: razžalitve v tiskanih medijih. FDV, Ljubljana: str. 47-88.

PRILOGA A

USTAVA RS

35. člen

(varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic)

Zagotovljena je nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic.

34. člen

(pravica do osebnega dostojanstva in varnosti)

Vsakdo ima pravico so osebnega dostojanstva in varnosti.

38. člen

(varstvo osebnih podatkov)

Zagotovljeno je varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja.

Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon.

Vsakdo ima pravico seznaniti se z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj, in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi.

KAZENSKI ZAKONIK

Osemnajsto poglavje

KAZNIVA DEJANJA ZOPER ČAST IN DOBRO IME

Razžalitev

(169. člen)

1. Kdor koga razžali, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do treh mesecev.
2. Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno s tiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na javnem shodu, se storilec kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do šestih mesecev.

Obrekovanje

(170. člen)

1. Kdor o komu trdi ali raznaša kaj neresničnega, kar lahko škoduje njegovi časti ali dobremu imenu, čeprav ve, da je to, kar trdi ali raznaša, neresnično, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do šestih mesecev.
2. Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno stiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na javnem shodu, se storilec kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta.

Žaljiva obdolžitev

(171. člen)

1. Kdor o kom rdi ali razglaša kaj, kar lahko škoduje njegovi časti ali dobremu imenu, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do treh mesecev.
2. Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno stiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na javnem shodu, se storilec kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do šestih mesecev.
3. Če je tisto, kar se trdi ali raznaša, take narave, da ima hude posledice za oškodovanca, se storilec kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta.

Opravljanje

(172. člen)

1. Kdor trdi ali raznaša kaj iz osebnega ali družinskega življenja kakšne osebe, kar lahko škoduje njenemu dobremu imenu, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do treh mesecev.
2. Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno stiskom, po radiu, televiziji ali z drugim sredstvom javnega obveščanja ali na javnem shodu, se storilec kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do šestih mesecev.
3. Če je tisto, kar kdo trdi ali raznaša, take narave, da ima hude posledice za oškodovanca, se storilec kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta.

ZAKON O VARSTVU OSEBNIH PODATKOV

1. člen

Z varstvom osebnih podatkov se preprečujejo nezakoniti in neupravičeni posegi v zasebnost posameznika pri obdelavi osebnih podatkov, varovanju zbirk osebnih podatkov in uporabi le teh.

6. člen

Na ozemlju Republike Slovenije je vsakemu posamezniku, ne glede na državljanstvo in prebivališče, zagotovljeno varstvo osebnih podatkov.

SPLOŠNA DEKLARACIJA ČLOVEKOVIH PRAVIC

12. člen

Nikogar se ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled. Vsakdo ima pravico do zakonskega varstva pred takšnim vmešavanjem ali takšnimi napadi.

MEDNARODNI PAKT O DRŽAVLJANSKIH IN POLITIČNIH PRAVICAH

17. člen

1. Nikomur se ne sme nihče samovoljno ali nezakonito vmešavati v zasebno življenje, v družino, v stanovanje ali dopisovanje in ga tudi ne nezakonito žaliti li škodovati njegovemu ugledu.
2. Vsakdo ima pravico do zakonitega varstva proti takšnemu vmešavanju, žalitvam ali škodovanju.

EVROPSKA KONVENCIJA O VARSTVU ČLOVEKOVIH PRAVIC

8. člen

1. Vsakemu je zagotovljena pravica do spoštovanja njegovega zasebnega in družinskega življenja, njegovega doma in dopisovanja.
2. Javna oblast se ne bo vmešavala v izvrševanje te pravice, razen če je to v skladu z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi interesa nacionalne varnosti ali ekonomske blaginje države ali z namenom, se prepreči nered ali zločin, da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih.

KODEKS NOVINARJEV SLOVENIJE

20. člen

Novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Poseg v posameznikovo zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes. Pri poročanju o javnih osebnostih in tistih, ki želijo dobiti moč in vpliv ter vzbujati pozornost, je pravica javnosti do obveščeniosti širša. Novinar se mora zavedati, da lahko z zbiranjem ter objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti.

22. člen

Posebno pozornost mora pokazati pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladoletnikih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih ali bolnih.

